



Launeen kirjasto, Aurakatu 11

- rakennushistoriaselvitys 2025

Julkaisutiedot - Launeen kirjasto, Aurakatu 11 suppea rakennushistoriaselvitys 25.8.2025

Työn tilaaja:

Lahden kaupunki, kaupunkisuunnittelun yksikkö

Selvityksen laatija:

Heidi Kontulainen, arkkitehti SAFA

Julkaisussa käytetty materiaali:

Kuvalähteet on kirjattu tapauskohtaisesti kuvatekstin oheen.

Mikäli kuvalähdettä ei ole mainittu, materiaali on selvityksen tekijän tuottamaa.

Kohteen nykytilaa esittävät valokuvat ovat pääosin tekijän ja kaavoitusarkkitehti Pasi Widgrenin kuvaamia.

Viistoilmakuvien osalta valokuvaaja on Pasi Widgren, joka toteutti dronekuvauksen kohteessa 16.5.2025.

Rakennuspiirustusten osalta merkittävin kuvalähde on selvitystyössä ollut Lahden rakennusvalvonnan ja Tilakeskuksen arkisto.

Vanhoiden valokuvien osalta tärkein lähde on ollut Lahden museoiden arkisto.

Yksityiskohtaisempi lähdeluettelo löytyy selvityksen lopusta.

Työn laatu ja tarkoitus:

Suppea rakennushistoriaselvitys on teetetty kohteessa käynnistetyn asemakaavamuutostyön tueksi.

Kansikuva: Näkymä Aurakadulta kirjaston pihaa kohti. Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.

Karttakuvitus seuraavalla aukeamalla: Selvityskohteen sijainti taajamarakenteessa. Ilmakuva 2024. Kuvalähde: Lahden karttapalvelu.

Kohteen perustiedot

Osoite:

Aurakatu 11, 15610 Lahti

Kiinteistötunnus:

398-24-1232-13

Suunnittelija:

Irma Kolsi, Kaarlo Könönen

Rakennusvuosi:

1947-1948

Laajuus:

Kokonais- ja kerrosala 430,0m². Tilavuus 1710,0m³.

Alkuperäinen käyttö:

Peruskoulun ala-aste.

Nykyinen käyttö:

Kunnallinen sivukirjasto.

Asemakaavatilanne:

Voimassaoleva asemakaava 398B42 saanut lainvoiman 20.09.1947, ja kaavassa tontti määritelty yleisten rakennusten alueeksi (Y-tontti).

Tontti 2875,0m². Tontilla ei kaavassa määriteltyä rakennusoikeutta: rakennusoikeutta käytetty 430 kr-m².

Rakennussuojelu:

Ei suojeltu asemakaavalla (ei sr-merkintää).

Suorankulmankatu

Lähteenkatu

Aurakatu

Mustamäenkatu



Sisällys

1 Johdanto	2
2 Kiertokoulusta peruskouluun: koululaitoksen kehitysloikka sotien jälkeen	3
3 Rakentaminen ja muutosvaiheet	6
3.1 Suunnittelijat	6
3.2 Rakentaminen ja koulutoiminnan vuodet	7
3.3 Myöhemmät muutokset	15
3.3.1 Tilapäinen kulkutautisairaala	15
3.3.2 Sisäisiä muutoksia asuintiloihin ja päivityksiä julkisivuun 70- ja 80-luvuilla	16
3.3.3 Koulusta kirjasto – lähipalveluiden uutuus	24
3.3.4 Viimeisimmät muutokset	29
3.3.5 Kuvia nykytilanteesta	32
4 Arkkitehtuuri ja rakenteet	43
4.1 1940-luvun tyyli ja tilaohjelma	43
4.2 Rakenneratkaisut	45
4.3 Säilyneisyyden arviointi	47
5 Yhteenveto ja aikajana	48
6 Lähteet	51

I Johdanto

Tämä suppea rakennushistoriaselvitys käsittelee kaksikerroksista jatkosodan jälkeisen rakennuskauden puurakennusta Lahden Launeella, osoitteessa Aurakatu 11. Nykyisin rakennuksessa toimii Launeen kirjasto, kaupunginkirjaston pidetty lähitoimipiste. Harjakaisten aikaan rakennus kuitenkin tunnettiin Launeen alakouluna ja/tai Launeen väliaikaisena kouluna (1947-75). Hieman myöhemmin opinahjosta alettiin käyttää nimeä Lähteen koulu (1975-94), Launeen kokeilumallisen, maan ensimmäisen peruskoulun avauduttua samaan kaupunginosaan.

Samankaltaisista nimityksistä huolimatta kohdetta ei tule sekoittaa 1964-2019 toimineeseen Launeen kouluun tai nykyiseen Launeen kaupunginosan peruskoulu Lähteeseen. Erotuksena nykyisin toimivaan, vuonna 2020 valmistuneeseen Lähteen peruskouluun ja monitoimitaloon (os. Ajokatu 167, 15610 Lahti) tässä selvityksessä puhutaan Lähteen koulusta ilman etuliitteitä.

Vuoropuhelussa museoviranomaisen kanssa katsottiin suppean rakennushistoriaselvityksen riittävän tässä kohteessa asemakaavatyön tueksi, sillä rakennus on tavoitteena säilyttää. Kohderakennus on lisäksi selkeälinjainen ja varsin pienikokoinen, ja suppean selvityksen on tässä tapauksessa katsottu tuottavan riittävästi tietoa kaavoitus- ja suojelukysymyksiensä ratkaisemiseksi.

Suppeassa rakennushistoriaselvityksessä tutkimustyötä ei viedä yhtä yksityiskohtaiselle tasolle kuin laajemmassa selvityksessä; suppea selvitys ei esimerkiksi sisällä samaan tapaan jatkosuunnittelussa tarvittavien pintojen ja detaljien analyysia kuin täysmittainen vastinparinsa, josta on enemmän hyötyä rakennussuunnittelun ja/tai restauroinnin tarkkuustasolla toimittaessa. Laajaan rhs:ään verrattuna suppeassa selvityksessä on myös tuotettu vähemmän tutkimustuloksia havainnollistavaa kuvamateriaalia, kuten kaavioita tekstissä läpikäytyjen asioiden tueksi.

2 Kiertokoulusta peruskouluun: koululaitoksen kehitysloikka sotien jälkeen

Nykyisenkaltaisen suomalaisen peruskoulujärjestelmän juuret ovat vuonna 1866 laaditussa kansakouluasetuksessa, jolla tähdättiin talonpoikaisväestön laajamittaiseen sivistykseen. Asetuksen myötä suurin lasten opetusvastuu siirtyi kirkolta kunnan tehtäväksi, ja lasten oli maaseudullakin määrä käydä pääasiassa nelivuotinen kansakoulu tai ”yläkansakoulu”. Kansakouluun pyrkivältä edellytettiin 10-12 vuoden ikää, sujuvaa lukutaitoa ja kristillisen tiedon alkeita (Kallio 2005, 22). Tämän lisäksi paikoin oli tarjolla myös nuoremmille lapsille kaksivuotinen ”alakoulu”, josta käytettiin myös nimitystä pikkulastenkoulu. Myöhemmin kansakoulun jälkeisiä jatko-opintoja alettiin tarjota ns. oppikoulussa: kun yhteiskunta monipuolistui, ja maataloustöiden lisäksi tarvittiin osaajia myös erilaisiin toimistotöihin, lisääntyi myös tarve teoreettisemmille opinnoille ja yleissivistävyyteen tähtäävä oppikouluaste syntyi. (Jetsonen 2020.)

Maaseudulla aiemmin yleinen, talosta tai pitäjältä toiseen kiertävän opettajan pitämä, kiertokouluperinne hiipui 1900-luvulle tultaessa, vaikka 1866-68 suuret nälkävuodet varjostivatkin alkuun opetustoiminnan uudistusten toimeenpanoa. Kiertokoulujärjestelmä lakkasi lopullisesti vuoden 1921 oppivelvollisuuslain voimaantulon myötä, jolloin laki velvoitti perustamaan maaseudun kansakoulujen yhteyteen myös pienempien lasten alakouluja; Lain mukaan kaikkien 7-13 -vuotiaiden lasten oli hankittava kansakoulun oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot. (Kallio 2005, 18-23, 31.) Lahteen perustettiin 1894-1912 yhteensä seitsemän uutta kansakoulua (Kallio 2005, 30).



Kuva 1: Näkymä Helsinkiläisen kansakoulun luokasta 30-luvulla. Kuvannut Valokuvaamo Pietinen syyskuussa 1933.

Kuvalähde: Valokuvaamo Pietisen historia-kokoelma. Museovirasto. Finna.fi-aineistotietokanta.

Koulurakentaminen oli sodan jälkeen varsin vilkasta koko Suomessa. Esimerkiksi vuosina 1954 - 1959 maassa rakennettiin 101 uutta koulua ja 31 niihin liittyvää lisärakennusta, joiden kustannusarvio oli yhteensä vähintään 50 miljoonaa silloista markkaa (Niskanen 1998, 6). Lahdessa koulurakentamisen kiivainta aikaa oli 1950- ja 60-luku, jolloin kaupunkiin rakennettiin peräti kaksikymmentä kansakoulua, sekä kolme oppikoulua (Kallio 2005, 156).

Talvi- ja jatkosodan seurauksena Lahteen sijoitettiin lyhyen ajan sisällä yli 10 000 karjalalaista evakkoa. Myös kaupungin oma teollistuminen ja kehitys vetivät väkeä seudulle aina 1930-luvulta lähtien, ja lisäksi ajankuvalle tyypillinen korkea syntyvyys vaikutti nopeaan väestökasvuun. 40-luvulla kasvanut opetustarve perustui muuttoliikkeeseen ja oppilaat jakautuivat tasaisemmin eri ikäryhmiin. 50-luvun alkupuolella oppivelvollisten lisäys johtui nimenomaan edellisen vuosikymmenen syntyvyyden noususta, eli erityisesti 1-2 luokkien oppilasmäärät kasvoivat rajusti Lahden seudulla 50-luvun aikana. (Kallio 2005, 107.)

Sotien päätyttyä Lahden koululaitos painiskelikin muutospaineiden kanssa, sillä voimakas ja nopea väestönkasvu alueella koetteli koulutusjärjestelmän kantokykyä (Kallio 2005, 93). Lahti kasvoi voimakkaasti sodan jälkeen paitsi siirtoväen asuttamisen, myös alueliitosten myötä. Muuttovoitto ja suuret ikäluokat täyttivät koulut niin, että oppilasmäärä yli kaksinkertaistui kymmenen vuoden ajanjaksolla 1945-55 (Kallio 2005, 107). Peruskoulutuksen lisäksi jatko-opetuksen järjestämisessä oli haasteita Lahdessa. Kaupungissa oli 1950-luvun puolivälissä valtava vajaus oppikoulupaikoista: noin kolmasosa halukkaista ei päässyt jatkamaan opintojaan oppikouluun omassa kotikaupungissaan, ja tilanne näytti pahenevan vuosi vuodelta (Niskanen 1998, 18). Kansakoululaitoksen oppilasmäärä alkoi Lahdessa laskea vasta 1960-luvun puolivälissä, ja vuonna 1972 siirryttiin peruskoulujärjestelmään (Kallio 2005, 107,108)

Kaupungin oli kiirehdyttävä uusien koulujen rakentamista, sillä miltei kaikissa alueen koulussa opiskeltiin lukuvuonna 1945-46 kahdessa vuorossa silkan tilanpuutteen vuoksi, ja koulua pidettiin yleisesti iltaan asti (Kallio 2005, 94). Pieniä kouluja rakennettiin niin maaseudulle kuin kaupunkialueellekin: kouluverkosta tehtiin tiheä, sillä tavoitteena oli ettei lasten koulumatka ylittänyt viittä kilometriä (Jetsonen 2020). Ensimmäisenä tilanpuutteen vuoksi rakennetuista kouluista valmistui Lähteen koulu Launeelle, Lahden keskustan tuntumaan (Kallio 2005, 94). Alun perin Lähteen koulu tunnettiinkin kaupunginosan mukaan nimellä Launeen väliaikainen koulu.

1950 lähtien kansa- ja oppikoulujärjestelmää uudistettiin: Molempien koulumuotojen opetussuunnitelmaa uudistettiin ja yhtenäistettiin, opetus monipuolistui, oppikirjat kehittyivät ja havainnevälineet kotiutuivat luokkahuoneisiin. Kansakoulu laajeni asteittain yhdeksänvuotiseksi, jolloin sen myöhemmät kouluvuodet eriytyivät kansalaiskouluksi – joka myöhemmin peruskoulun yläasteena tunnetaan. (Kallio 2005, 156.) 70-luvun alussa koulunkäynti mullistui jälleen, kun siirryttiin 5-päiväiseen työviikkoon ja alettiin asteittain siirtää peruskoulujärjestelmään. (Kallio 2005, 110.) Peruskouluun siirtyminen oli Suomen koululaitoksen suurin rakenteellinen reformi, ja Lahti kulki tämän valtakunnallisen kehityksen kärjessä kuin kaupunkiin avattiin Suomen ensimmäinen täysimuu- toinen peruskoulu Launeen peruskoulun myötä (Kallio 2005, 183, 186).

1990-luvun alussa heikentyneet yleiset talousnäkymät toivat säästöpain- eita ja supistuksia myös koulutoimintaan. Varsinaisia säästötoimenpiteitä jouduttiin tekemään vuodesta 1992 alkaen. Tehtäviä ja virkoja uudelleen- järjesteltiin, oppivälineistöä karsittiin ja oppikirjoja alettiin kierrättää. En- simmäisten karsintojen joukossa olivat myös henkilökunnan sijaisuu- det, sekä tuki- ja erityisopetus. 1993 otettiin käyttöön koko koulukokoon- nostoa koskevat lomautukset. Tämän jälkeen henkilökuntaa vähennettiin ensin keittäjistä ja siivoojista alkaen, mutta myöhemmin leikkuri osui myös opettajiin. Lopulta rakenteellisia muutoksia ja säästöjä tavoiteltiin lo- pettamalla useita kouluja Lahden alueella.

Kuva 2: Lahteen perustetut oppikoulut sotien jälkeisellä ajanjaksolla 1940–1975.

Kuvalähde: Kallio, Reino 2005. ”Lahden kansa- ja oppikoulut 1870–1975”. Lahden kulttuurilaitosten historia 1. Koululaitos, kirjasto liikunta. (Kallio 2005, 103.)

Lahteen perustetut oppivelvollisuuskoulut ja oppikoulut 1940–75



● kansakoulu
○ erityiskoulu
→ siirretty koulu
□ kansalaiskoulu / kokeiluperuskoulun yläaste
■ oppikoulu

Nykyiselle kaupunkialueelle perustetut koulut on karttaan merkitty niiden ensimmäisen pysyvän sijoituspaikan mukaan. Koulut on lueteltu perustamisjärjestyksessä koulumuodoittain. Lakkautusvuosi on mainittu vain ennen vuotta 1975 lakkautetuista kouluista.

Kansakoulut:

1. Lähde 1947.
2. Kivimaa 1948.
3. Kärpänen 1950.
4. Kunnas 1954.
5. Lotila 1955.
6. Myllypohja 1956.
7. Keski-Lahti 1959, lakkautettu 1970.
8. Kiveriö 1961.
9. Laune 1964.
10. Harju 1965.
11. Mukkula 1966.
12. Liipola 1973.
13. Joutjärvi 1974.

Kansalaiskoulut, kok.prk:n yläasteet:

14. Kärpäsens kansalaiskoulu 1958 ja kok.prk:n yläaste 1973.
15. Keski-Lahden kansalaiskoulu 1959, lakkautettu 1972.
16. Launeen kansalaiskoulu 1964, kaupungin keskikoulu 1966 ja kok.prk:n yläaste 1967.
17. Kivimaan kok.prk:n yläaste 1972.
- Erityiskoulut:
18. Puistola 1959.
19. Harjukatu 1965.
20. Lahdenkatu 1965 ja Kivipuisto 1972.
21. Kuulovammaisten koulu 1973.
22. Kallio 1974.

Oppikoulut:

23. Kannaksen (aik. Terijoen) yhteislyseo 1940 toimi aluksi Lahden lyseolla.
24. Lahden (aik. Lahdenpohjan) keskikoulu 1944 toimi Lyseolla ja Kannaksessa sekä Launeen yhteislyseo 1958.
25. Salpausselän yhteiskoulu 1957.
26. Kiveriön yhteiskoulu 1960.
27. Lahden iltaoppikoulu 1963 ja Lahden yhteiskoulun iltalinja 1964.
28. Mukkulan yhteiskoulu 1965.

3 Rakentaminen ja muutosvaiheet

3.1 Suunnittelijat

Alkuperäisissä Lähteen koulun pääpiirustuksissa vuodelta 1947 rakennuksen suunnittelijaan viitataan nimikirjaimilla IK, eli Irma Kolsi. Ilmeisesti pääsuunnittelijan ominaisuudessa kuvat on signeerannut myös 1929–1955 kaupunginarkkitehtina toiminut Kaarlo Könönen.

Irma Kolsi (1909-1982) oli paljasjalkainen lahtelainen, ja paikkakunnan rakennustaiteen ja alan osaamisen kehitykseen vuosisadan vaihteessa vaikuttaneen rakennusmestari Oiva Kolsin tytär. Irma Kolsi muistetaan eräänä tunnetuimmista suomalaisista naisarkkitehteistä, ja hän oli myös ensimmäinen kaupungin virkaan kiinnitetty naisarkkitehti Lahdessa: Kolsi palkattiin rakennussuunnittelutehtäviin Lahden kaupungintalossa sijainneelle arkkitehtiosastolle vuonna 1938.

Irma Kolsin ura oli työntäyteinen. Hänen kynästään ovat lähtöisin mm. Lahden kaupungintalon Paraabelisali sekä rakennuksen sotienjälkeiset korjaukset, sisätautisairaala, Tapanilan kunnalliskodin laajennus, Launeen kulkutautisairaala ja kaupungin virastotalo. Kolsi suunnitteli myös leijonanosan Lahden seudulle sotien jälkeen rakentuneista kouluista: Lähteen koulun lisäksi hän suunnitteli toisen väliaikaisen koulun Metsäpeltoon, sekä Kärpäsen ja Kivimaan koulut. Myös Möysän koulun laajennus ja Tipalan tyttökoulun lisärakennus ovat Kolsin käsialaa. Kolsi ja Könönen suunnittelivat paljon rakennuksia myös yhteistyössä – tunnetuin yhteistyön hedelmä lienee 1939 valmistunut Lahden entinen linja-autoasema Lahdenkadun kupeessa.

Kolsin rakennuksille tunnusomaisia piirteitä ovat luonnonvalon käyttö, kauniit suuret ikkunasommitelmat, herkkä taiteellisen kokonaisuuden hallinta ja erityisen ansiokas materiaalitaju ja materiaalien ilmeikäs



Kuvat 3-4: Irma Kolsi ja Kaarlo Könönen.

Kuvalähde: Suuria Lahtelaisia ESS 21.3.2005; Wikipedian henkilöesittely.

käyttö. Kolsin töissä toistuu monesti myös poikkeuksellisen hyvin toteutunut ihmisen kokoinen mittamaailma, ja lasten mittakaavan perusteellinen ymmärrys. (ESS 21.3.2005.)

Kaarlo Könönen (1892-1965) oli haminalaislähtöinen arkkitehti. Könönen toimi heti valmistuttuaan lyhyesti Kotkan kaupunginarkkitehtina, sekä myös puolustusministeriön toimistoarkkitehtina. Vuodet 1925–1929 Könönen työskenteli yksityisissä arkkitehtitoimistoissa, muun muassa Eliel Saarisen toimistossa Hvitträskissä. Huomattavasti pisimpään Könönen kuitenkin viihtyi Lahden kaupunginarkkitehtina. Hän oli virassa 26 vuotta, ja myös eli Lahdessa kuolemaansa saakka. Em. linja-autoaseman lisäksi Könönen tunnetuimpia töitä olivat mm. Lahden kaupungintalon laajennus, sekä Vesteråsin ja Tapanilan asuinalueet. (ESS 17.9.2019; Hämewiki.)

3.2 Rakentaminen ja koulutoiminnan vuodet

Varhaisimmat säilyneet rakennuspiirustukset ovat kohderakennuksen uudisrakennusajalta. Tilapäiseksi suunniteltu koulurakennus valmistui Aurakatu 11:sta 1947 ja koulu tunnettiin parikymmentä vuotta Launeen alakoulun ja/tai Launeen väliaikaisen koulun nimellä. Todennäköisesti koulua ajateltiin väliaikaiseksi siksi, että Lahtea kohdannut äkillinen väestönkasvu johtui suurelta osin evakoista ja siirtoväestä: tilanne oli valtakunnallisestikin uusi, eikä 40-luvulla ei todennäköisesti osattu kuin arvailla, kuinka pysyväksi Lahden alueelle suuntautunut muuttovoitto jäisi. Koulun nimi vaihtui sekaannusten välttämiseksi Lähteen kouluksi, kun kaupunginosaan perustettiin Launeen koulu. Launeen koulu oli ns. kansalaiskoulu, jossa yhdistyivät ylä- ja alaluokkien kansakoulut kuusiluokkaiseksi opinahjoksi (Kallio 2005, 99, 100). Alkuopetukseen keskittynyt peruskoulu toimi Lähteen koulun nimellä 1975-1990 (Kallio 2005, 246, 316).

Uudisrakennusvaiheen pohjapiirustuksissa rakennus on ulkohaamoltaan pitkälti nykyisen kaltainen. Vaipan sisälle on sommiteltu kaksi luokkatilaa, joiden jatkona eteläpäädyssä oli ruokasali ja jakelukeittiö eteistiloiheen. Pääsisäänkäynti oli nykyisellä paikallaan, ja pihan puoleiselle rakennuksen sivulle on sijoitettu opettajanhuone, eteisaula ja kokoelmahuone. Wc-tilat on jo esitetty pohjoispäätyyn, samoin ullakolle on jo hahmoteltu asunto omalla wc-tilallaan. Kellarikerroksessa sijaitsevat puuvarastot, sekä pieni elintarvikekellari.

Lähteen koulu lukeutui Lahden mittakaavassa keskikokoisiin, yli sadan mutta alle viidensadan oppilaan kouluihin. Tosin koulun oppilasmäärissä oli jonkin verran hajontaa, ja pääluku putosi ajoittain myös alle sadan oppilaan. (Kallio 2005, 109.) Luokkakoot säilyivät koko sotien jälkeisen ajan 1945-75 varsin samansuuruisina: keskimäärin ala- ja yläkansakoulun luokassa oli noin 30 oppilasta. Samalla ajanjaksolla kansakoulujen

opettajamäärä oli kuitenkin noin 3,6 -kertaistunut, ja opettajien ammattitaito kasvanut mm. koulutusvaatimusten ja -mahdollisuuksien lisääntyttyä.

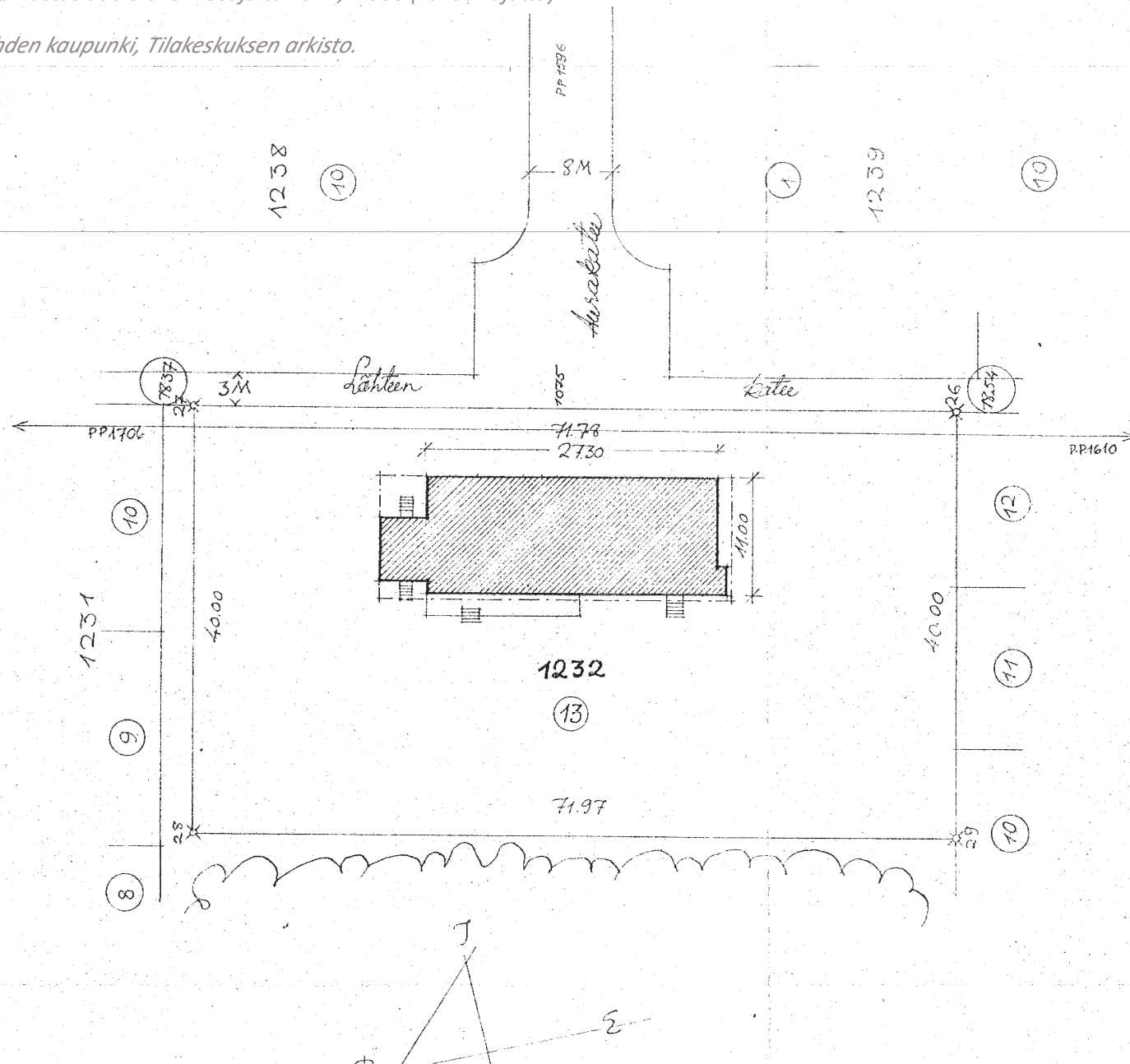
1990-luvun huono taloustilanne karsi pieniä kouluja palveluverkosta ympäri Suomea, ja lama-aika koitui myös Lähteen koulun kohtaloksi. Aluksi Lahden koulutoimen koostamalla lopetuslistalla oli kolme alastetta: Joutjärven, Lähteen ja Niemen koulut (ESS 27.10.1992). Lopulta näistä Lähteen ja Niemen ala-asteet suljettiin, ja ylemmistä kouluasteista suljettiin Kiveriön ylä-aste ja lukio, sekä Kannaksen yläaste. (Kallio 2005, 230, 254.)

Lähteen koulussa annettiin ns. alkuopetusta, eli pulpetit täyttyivät 1. ja 2. luokan pienistä koululaisista. Samoin lakkautetussa Niemen koulussa keskistyttiin 1-3. luokan alkuopetukseen. Lähteen koulun lakkautuspäätökseen lienee vaikuttanut myös vasta Asemantaustaan perustettu Saksalan alakoulu, jossa ensimmäisten luokkien opetusta tarjottiin vasta laajentuneen lähiön lapsille. (Kallio 2005, 238.) Lähteen koulun sulkeuduttua sen noin 50 oppilasta jaettiin pääasiassa Liipolaan, Launeelle ja Länsiharjun kouluun (ESS 27.10.1992).

Välialikainen koulu, Laune
1/500

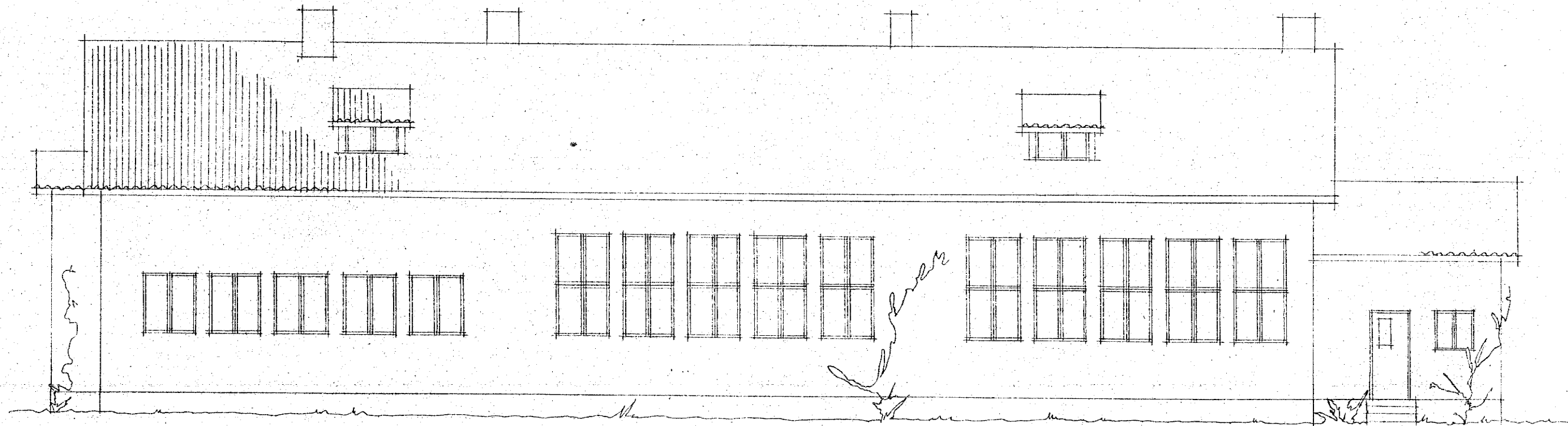
Kuva 5: Asemapiirustus uudisrakennusajalta 1947, 1:500 (kuvaä rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



Kuva 6: Julkisivu itään 1947. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



Itään

LAHDEN KAUPUNGIN
RAKENNUSTOIMISTO
ARKKITEHTIOSASTO
Launeen väliaikainen
koulu

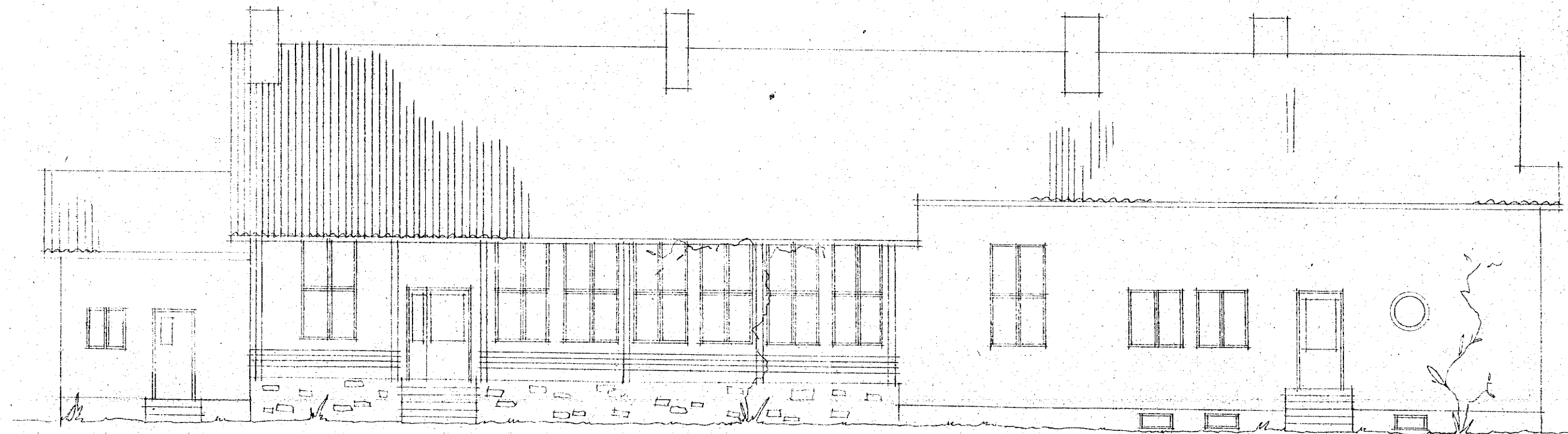
LAHTI 17.6.1947

MA 1/100
SUUNN. J.K.
PIIRT. A.V.

Handwritten signature

Kuva 7: Julkisivu länteen 1947. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



Länteen

KENNUSTO
ARKKITEHTIOSASTO
Lauren välivälikäinen
koulu

LAHTEEN 17. 6. 1947

MAST 1/100

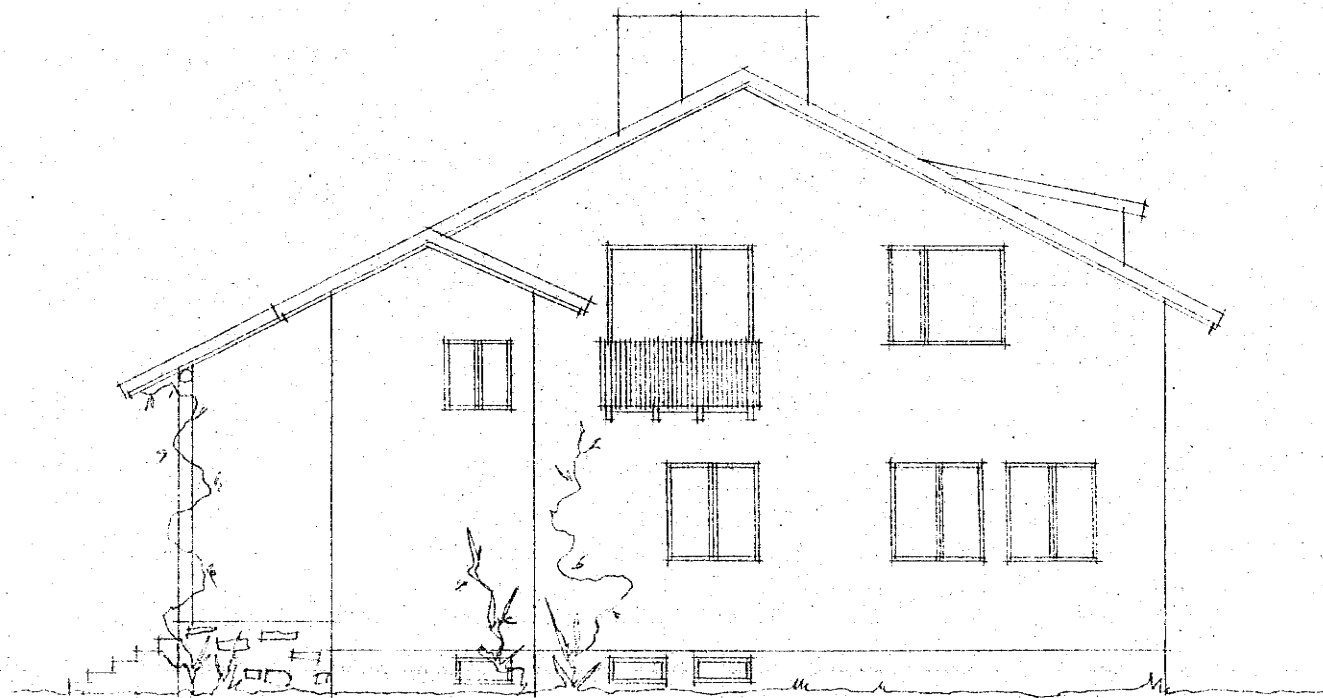
PIIRIT J.K.

PIIRIT A.H.

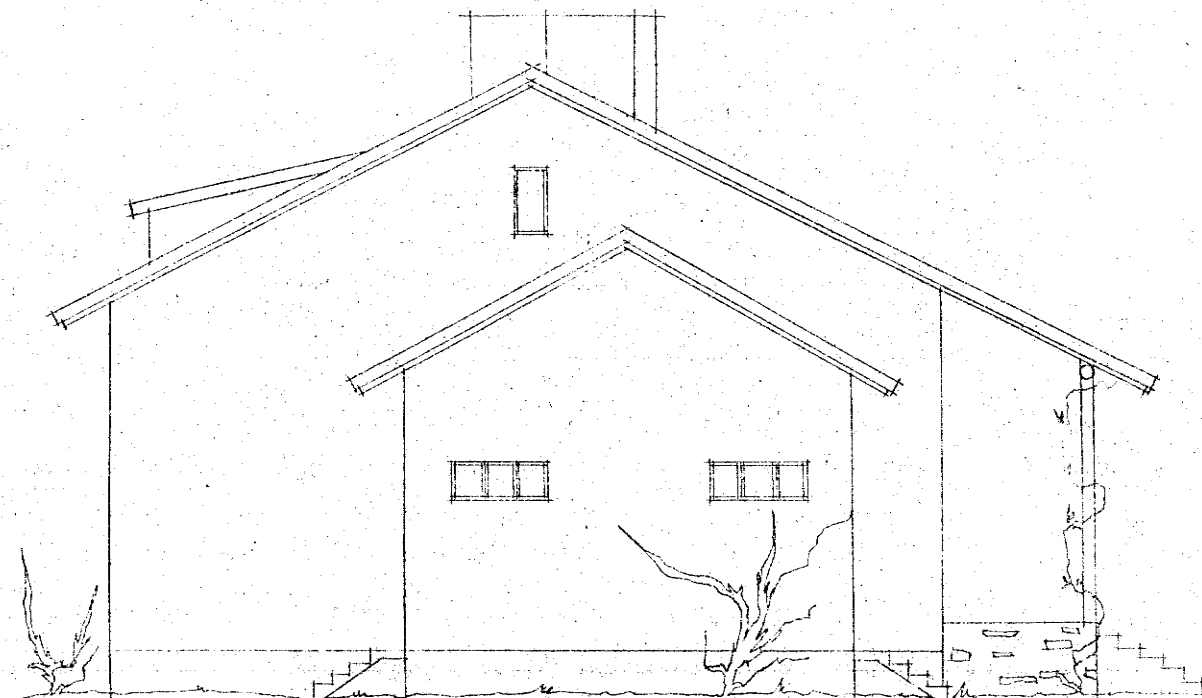
Kennu Kinnunen

Kuva 8: Päätyjulkisivut 1947. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



Etelään



Pohjoiseen

LAHDEN KAUPUNGIN
RAKENNUSTOIMISTO
ARKKITEHTIOSASTO
Launeen väliaikainen
koulu

LAHTI 17/6 1947

No

MK 1/100

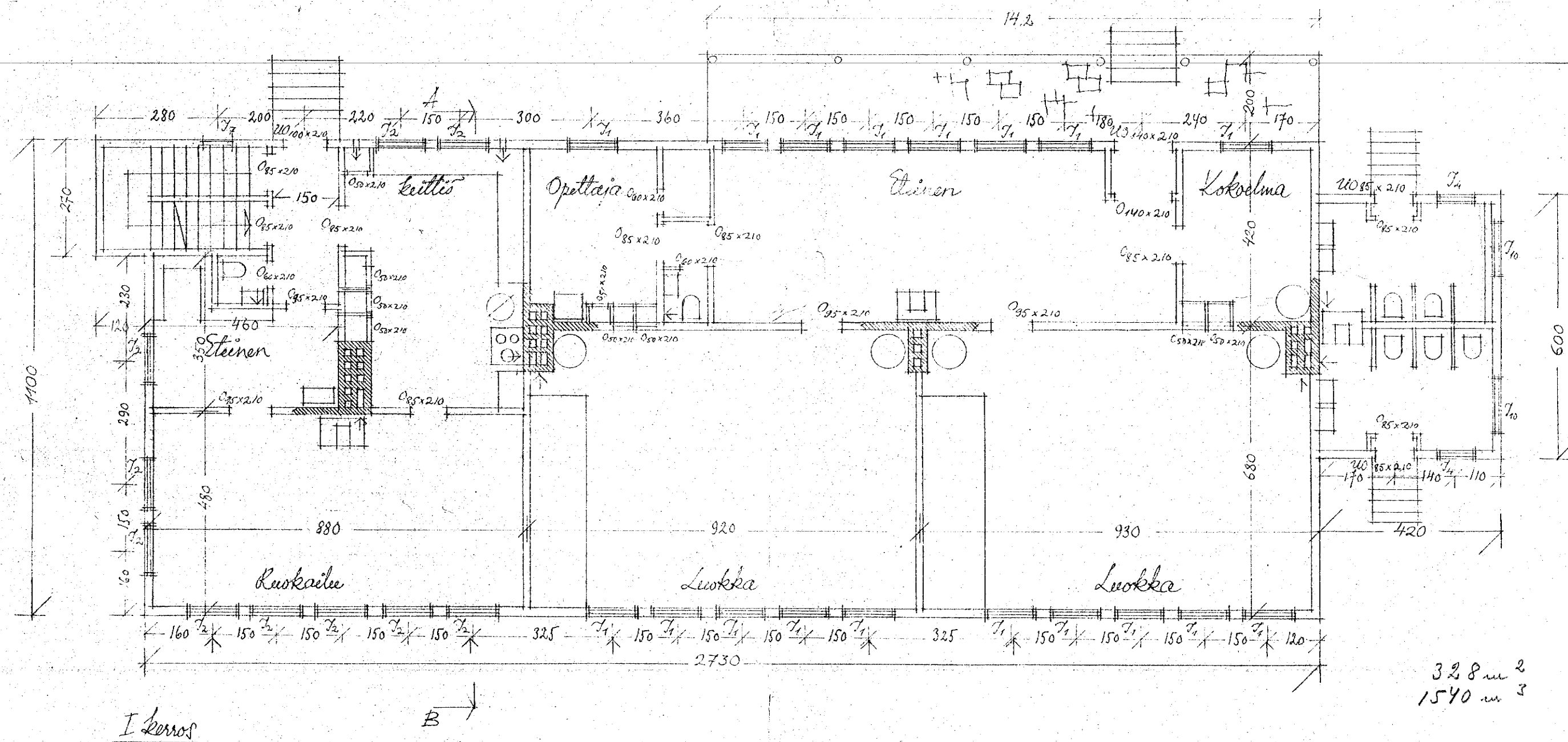
SUUNN. J.K.

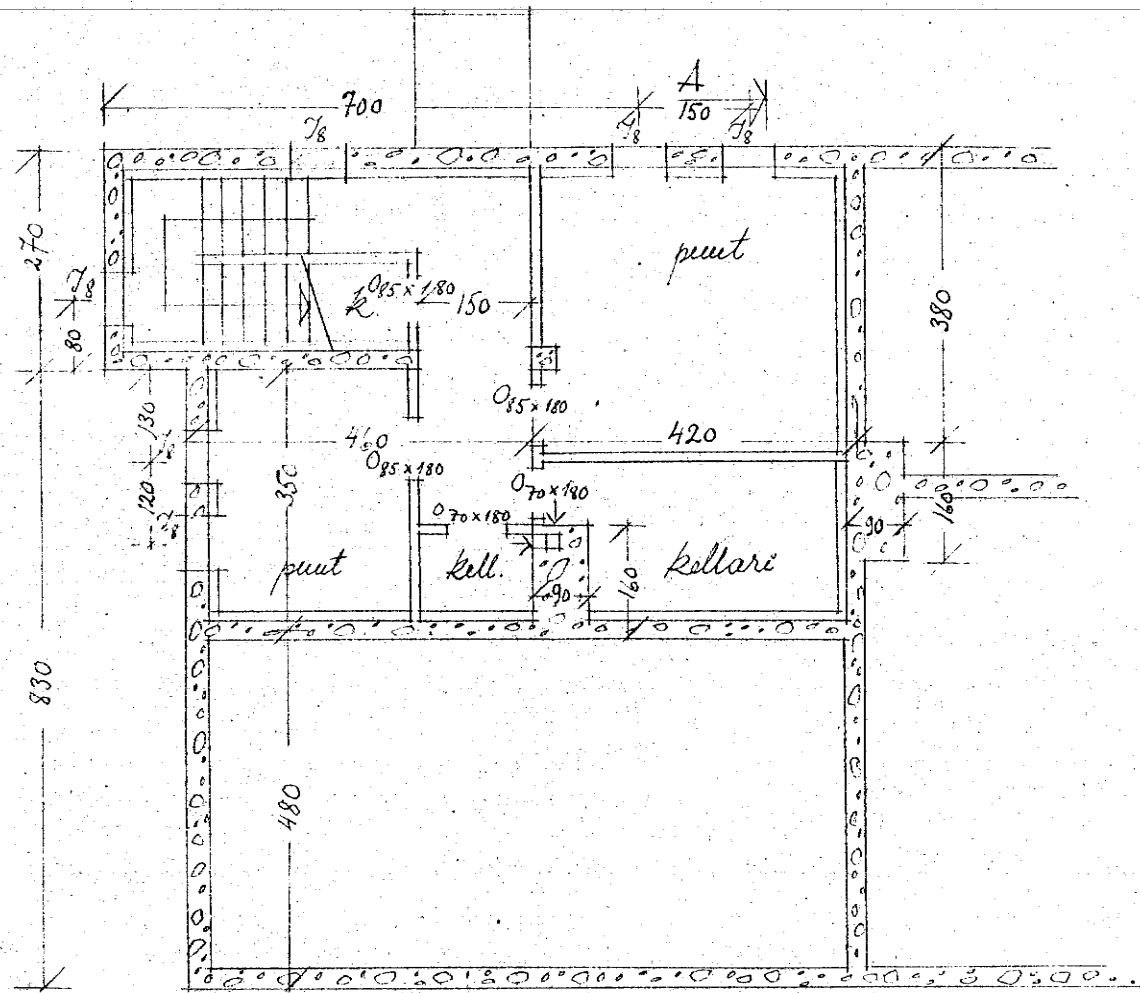
PIIRT. A.N.

Kalle Kivimäki

Kuva 9: Pohjapiirustus, 1.krs 1947. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



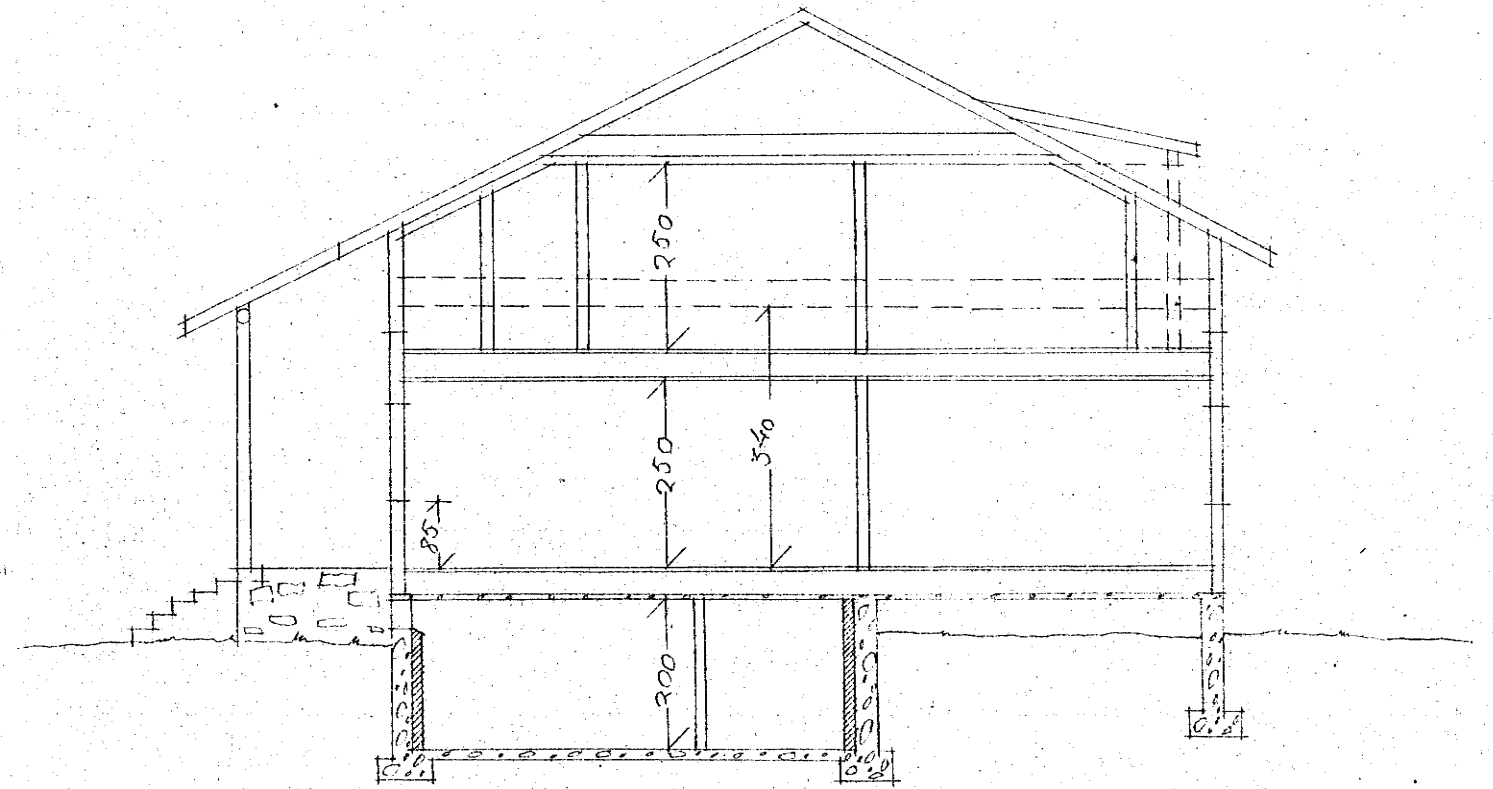


Kellari

B →

Kuva.11: Pohjapiirustus, kellari 1947. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



Leikkaus A-B

328 m²
1540 m³

LAHDEN KAUPUNGIN
RAKENNUSTOIMISTO
ARKKITEHTIOSASTO
Laureen väliaikainen
Koulu

LAHTI 4 7 1947

No
MK 1/100
SUUNN. TK.
PIIRT. AN.

Kalle Kinnunen

3.3 Myöhemmät muutokset

3.3.1 Tilapäinen kulkutautisairaala



Kaupunginmuseon kuva-arkiston materiaaliin liitettyjen metatietojen perusteella Lähteen koulussa toimi 24.09.1966-03.12.1966 Lahden ja Hollolan tilapäinen kulkutautisairaala. Tästä rakennuksen ajanjaksosta ei ole löytynyt valokuvamateriaalin lisäksi esim. piirustuksia, joten todennäköisesti käyttötarkoitusta muutettiin pakon sanelemana väliaikaisesti ilman sen suurempia sisäisiä muutoksia rakennukseen.

Kuva 12: Lahden ja Hollolan tilapäinen kulkutautisairaala Lähteen koululla, 24.09.1966-03.12.1966 (kuvaa muokattu: potilaiden kasvot sumennettu). Kuvaaja tuntematon.

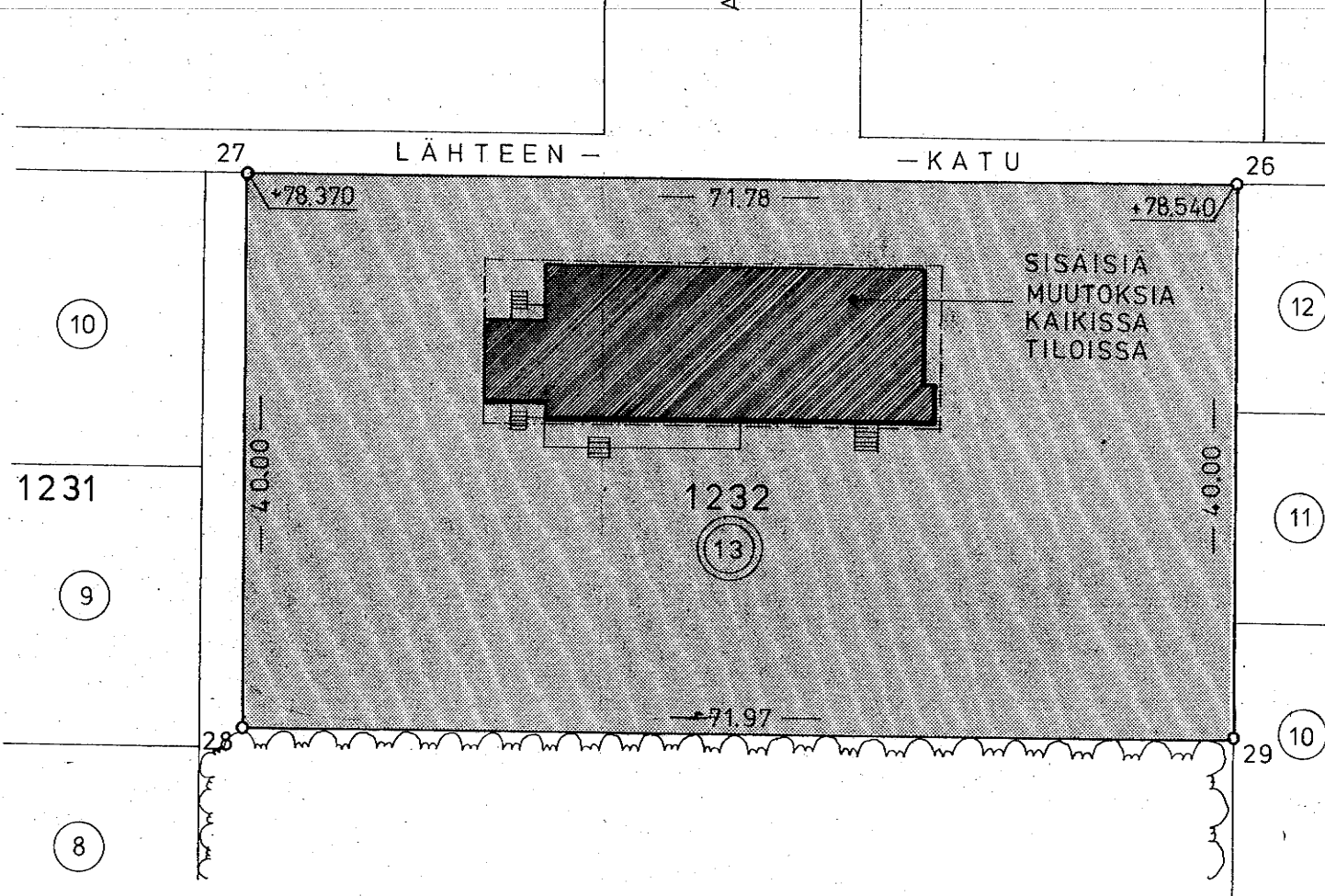
Kuvalähde: Lahden museoiden kuva-arkisto.

3.3.2 Sisäisiä muutoksia asuintiloihin ja päivityksiä julkisivuun 70- ja 80-luvuilla

Vuosien 1978-79 lupakuvien perusteella rakennuksen päätyyn/kaakkoiskulmaan tehtiin sisäisiä muutoksia ullakolla ja kellarissa sijaitseviin asuintiloihin. 1.kerroksen alkuperäinen ruokailuhuone on myös piirustuksissa muutettu opetustilaksi, mutta epävarmaa on, onko muutos tehty juuri piirustusajankohtana vai todetaanko kuvissa vain aiemmin tehdyt muutokset. Ullakolla alkuperäistä (kenties vaatimattoman suihkunurkan sisältänyttä?) wc-tilaa pienennettiin suuremman keittiön tieltä, ja kellarikerrokseen muokattiin pesutilat ja sauna. Samassa yhteydessä myös kellarikerroksen puuvarastot korvattiin lämmönjakohuoneella ja varastotiloilla. Rakennukseen on muutosten myötä tuotu keskuslämmitys ja liittymä kaukolämpöverkkoon (Ramboll 2018).

2018 valmistuneen korjaustarveselvityksen mukaan 1979 piirustusten esittämien muutostöiden lisäksi rakennukseen olisi tuolloin tehty myös laaja peruskorjaus (Ramboll 2018).

Vuonna 1987 oli julkisivumuutoksien aikaa lupakuvien perusteella: todennäköisesti alkuperäinen punainen tiilikatto korvattiin ruskealla peltikatolla, ja kattopintaan lisättiin myös lumiesteitä sekä muita kattokalusteita. Rakennukseen lisättiin myös valkoiset syöksytorvet ja räystäskourut. Mahdollisesti samassa yhteydessä 1. ja 2. kerroksen ulkoseinien sisäpintaan toteutettiin lisälämmöneristys, vaikka eristyssaneerauksen tarkka vuosiluku ei olekaan tiedossa (Ramboll 2018).



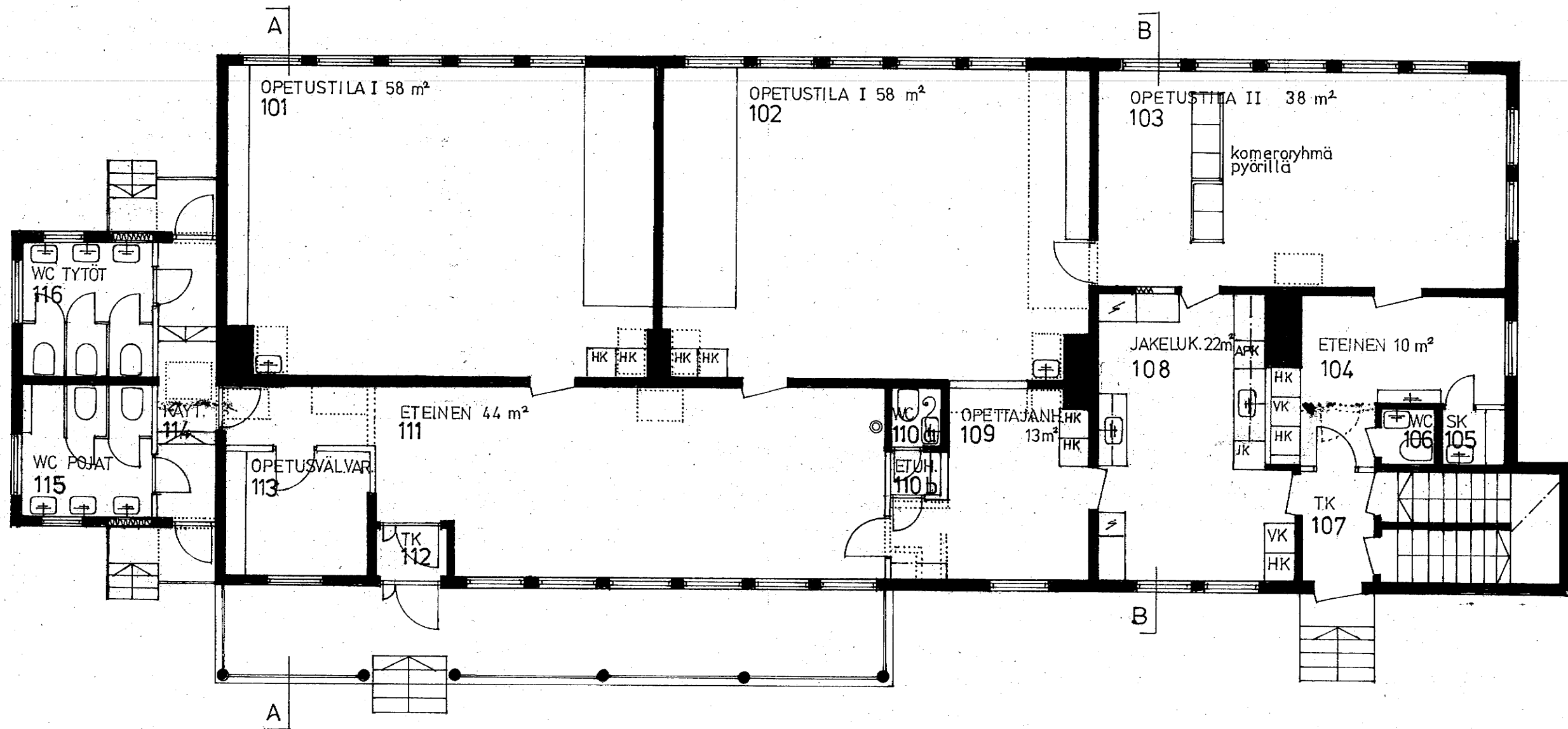
Kuva 13: Asemapiirustus 1979. 1:500 (kuvaa rajattu).

Kuvälähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.

RAKENNUSLAUTAKUNNAN ARKISTO

PÄÄPIIRUSTUKSIA 6 KPL
POHJAKATSELMUS
PERUSTUSKATSELMUS
RAKENNEKATSELMUS
.....
VÄESTÖS. TARKASTUS
ILMANV. KANAV. TIIVIYSKOE
LOPPUKATSELMUS
18.12.80

K.osa/kylä LAUNE	Kortteli/tila 1232	Tontti 13	Rn:o	Viranomaisten arkistointimerkintöjä varten 1 (6)
Rakennustoimenpide MUUTOS				Piirustuslaji PÄÄPIIRUSTUS
Rakennuskohde LÄHTEEN KOULU				Piirustuksen sisältö ASEMAPIIRUSTUS
TEVI LAHDEN KAUPUNGIN TEKNILLINEN VIRASTO TALONSUUNNITTELUOSASTO				suunn. piirt.
pvm 31.5.1978				Tevin n:o 48 970 -T
KAUPUNGINARKKITEHTI				Pvm. 31.5.1978
Muutos				



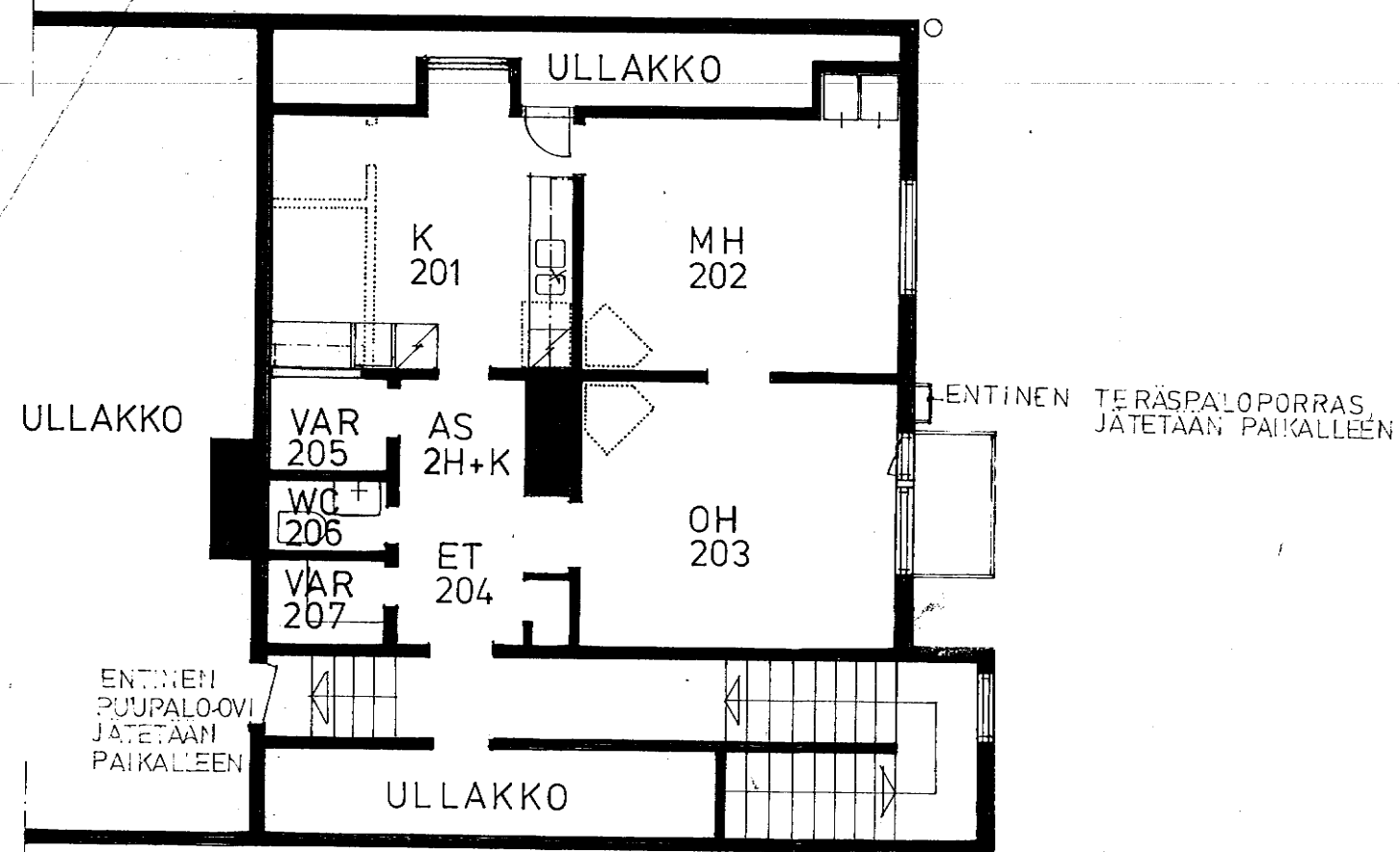
I KERROS

Kuva 14: Pohjapiirustus 1.krs 1979. 1:100 (kuva rajattu).

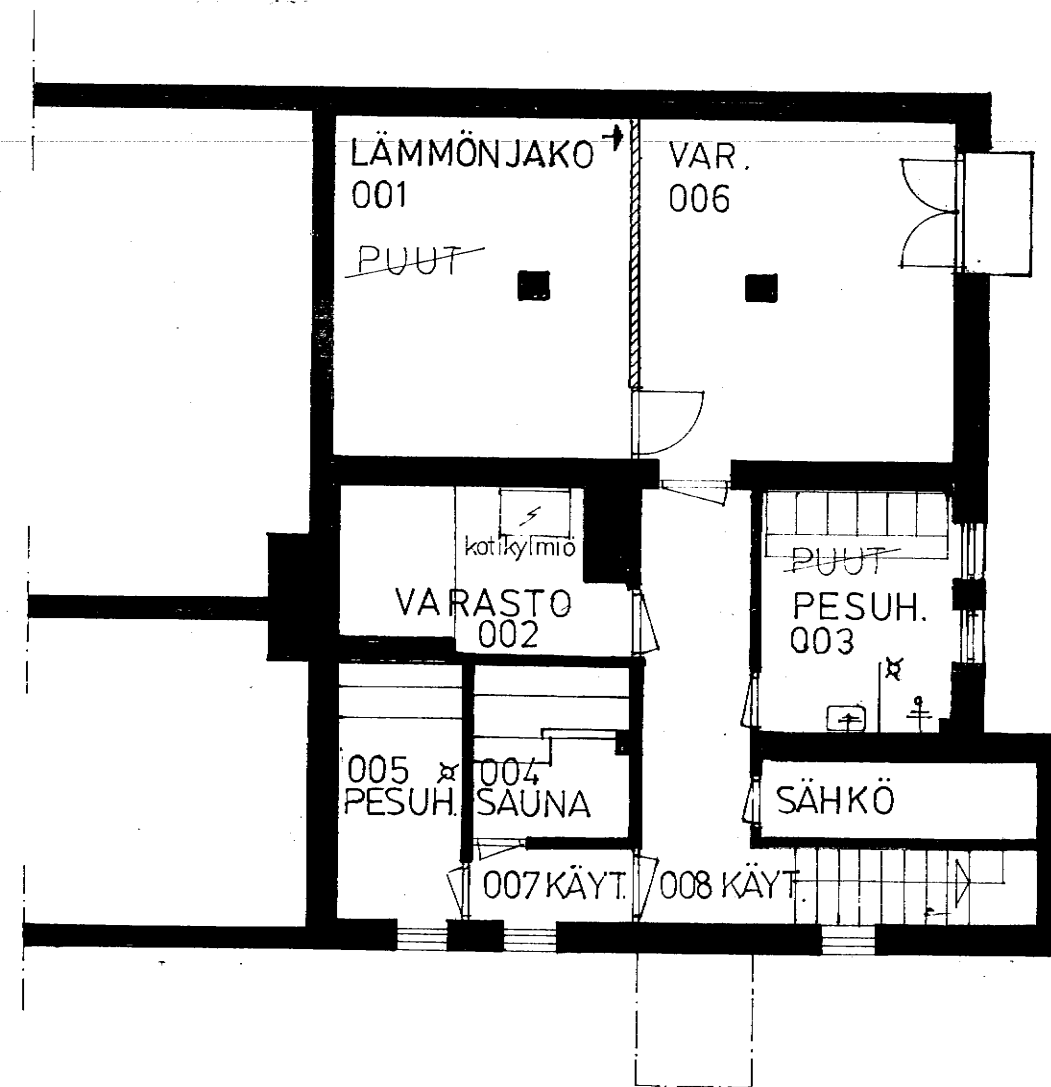
Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.

K.osa/kylä
LAURI
Rakennusto
MUU
Rakennusko
LÄH

TEV
TAL



II KERROS



KELLARIKERROS

Kuva 15: Pohjapiirustus, kellari- ja ullakkokerros 1979. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.

*Kuva 16: Lähteen koulun länsijulkisivu ja näkymää koulun pihalta 1979.
Kuvaaja Arno Forsius.*

Kuvalähde: Lahden museoiden kuva-arkisto.



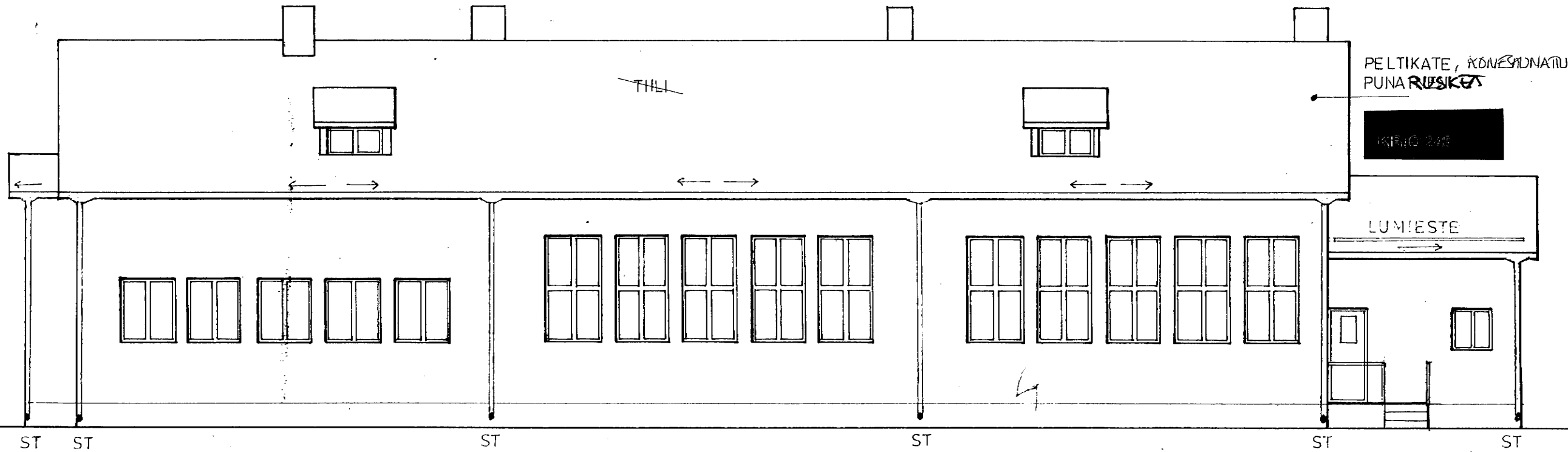
Kuva 17: Lähteen koulun idänpuoleinen pääjulkisivu Aurakadun suuntaan 1979. Kuvan etualalla näkyy koulun aiempi, kenties alkuperäinen puuaita. Harjakaton länsipuolen lappeella nähtävillä yhä myös alkuperäiseen Irma Kolsin suunnitelmaan kuuluneet kattolyhdyt ullakkoikkunoineen. Kuvaaja Arno Forsius.

Kuvalähde: Lahden museoiden kuva-arkisto.



Kuva 18: Julkisivu itään 1987. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.

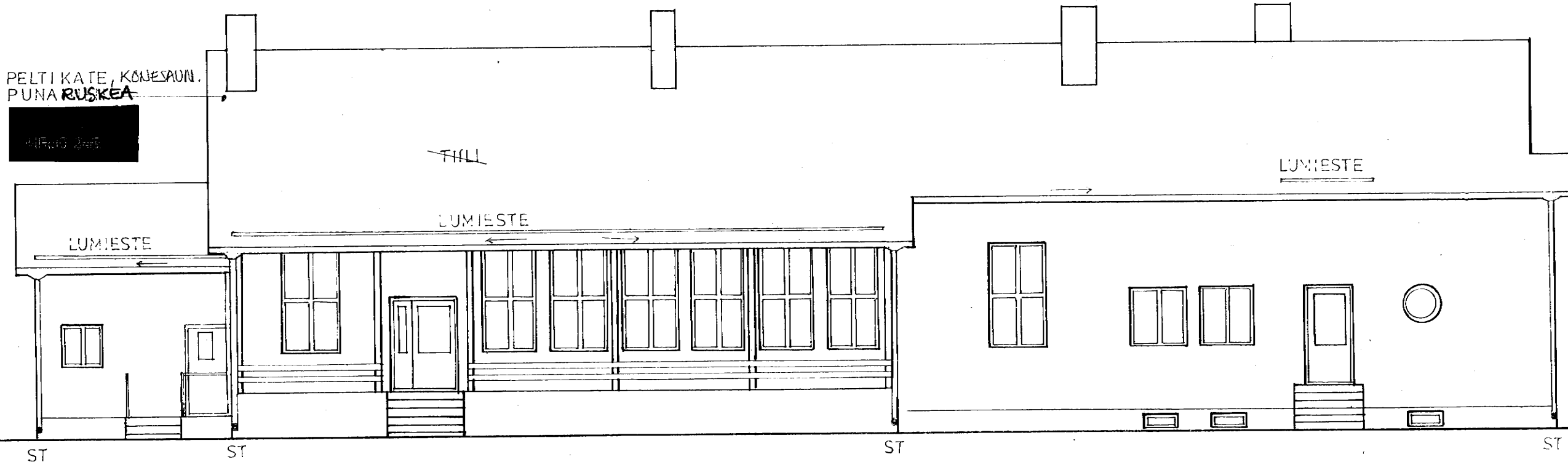


RAKENNUSLAUTAKUNNAN
ARKISTO

K.osa/kylä LAUNE	Kortteli/tila 1232	Tontti 13	Rn:o	Viranomaisten arkistointimerkintöjä varten 12 (3)
Rakennustoimenpide MUUTOS				Piirustustyyppi PAAPIIRUSTUS N:o
Rakennuskohde LÄHTEN KOULU				Piirustuksen sisältö JULKISIVU ITÄÄN Mittak. 1:100
TEVI LAHDEN KAUPUNGIN TEKNILLINEN VIRASTO TALONSUUNNITTELUOSASTO pvm 10.9.1987 KAUPUNGINARKKITEHTI				Tevin n:o
				Pvm.
				ARK
				49614 -T 3.1.1979 10.9.1987
				Muutos

Kuva 19: Julkisivu länteen 1987. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



SYÖKSYTORVET JA RÄYSTÄSKOURUT
VALKOISET
• TARVITTAVAT TALO- JA LAPETIKKAAT TEHTÄVÄ
SUOMEN KAK MK. CSA F2

ST • SYÖKSYTORVI

RAKENNUSLAUTAKUNNAN
ARKISTO

K.osa/kylä LAUNE	Kortteli/tila 1232	Tontti 13	Rn:o	Viranomaisten arkistointimerkintöjä varten 3(3)		
Rakennustoimenpide MUUTOS	Päärustustylaji PAAPIIRUSTUS			N:o		
Rakennuskohde LÄHTEEN KOULU	Päärustuksen sisältö JULKISIVU LÄNTEEN			Mittak. 1:100		
TEVI TALONSUUNNITTELUOSASTO LAHDEN KAUPUNGIN TEKNILLINEN VIRASTO				Pvm.		
				Tevin n:o		
				ARK	49613	-T 3.1.1979 10.9.1987
				Muutos		
suunn.						
piirt.						
pvm 10.9.1987						
KAUPUNGINARKKITEHTI						

3.3.3 Koulusta kirjasto – lähipalveluiden uutuus

1994 entinen alakoulu muutettiin kirjastoksi: Opetusluokat päivitettiin vähäisillä muutoksilla kirjastosaleiksi, ja opettajanhuone muutettiin toimistoksi. Entisten luokahuoneiden/nykyisten kirjastosalien läpi puhkaistiin kulkuyhteys rakennuksen läpi sen pituussuunnassa. Entinen kouluruokailuun liittynyt jakelukeittiö päivitettiin sosiaalitilojen keittiöksi kirjaston henkilökuntaa varten. Länsijulkisivuun lisättiin luiska esteetöntä sisäsäänkäyntiä varten.

90-luvun alussa tehtyjä koulutoimen leikkauksia vastustettiin Lahdessa ahkerasti. Pienten koulujen lakkautuksen aiheuttamasta polemiikista ja kansalaisten aktiivisesti keräämistä adresseista huolimatta Lähteen koulu jouduttiin lakkauttamaan, mutta Aurakatu 11 kiinteistöön saatiin sijoitettua korvaavana lähipalveluna alueen asukkaille kirjaston sivutoimipiste.

Lähikirjasto oli verrattain uusi innovaatio. Itsenäisyys sodan jälkeen kirjastorakentaminen Suomessa oli vilkastunut, ja myös Lahteen oli saatu vuosisadan alussa oma kirjasto. Kaupungin pääkirjasto avattiin syksyllä 1928 Hämeenkatu 12:sta kaksikerroksiseen puurakennukseen. Suosittu kirjasto alkoi kuitenkin pian kärsiä tila- ja talousvaikeuksista, ja esikaupunkialueille alettiin perustaa sivukirjastoja. Ensimmäiset kirjaston haarakonttorit perustettiin Lahdessa Kivimaalle ja Launeelle, ja toimipisteissä panostettiin niin aikuisten kuin lastenkin osastoihin. (Kallio 2005, 349, 351.)

Launeen kirjasto aloitti toimintansa 1952 ns. Lahden Säästöpankin talossa, jossa nykyisin toimii Laune-baari (os. Launeenkatu 61, 15610 Lahti). Pankkirakennuksen oheen tuli alunperinkin kirjastotoimintaan tarkoitettu siipiosa. Nykyinen lähikirjaston pääjulkisivua koristava ”Kirjasto” -valomainos on siirretty alkuperäisestä Launeen

kirjastotalosta. 1994 Launeen kirjasto muutti entisistä 82-neliöisestä vuokratiloistaan entiseen Lähteen kouluun, jossa kirjaston käyttöön saatiin huomattavasti enemmän neliöitä (305m²). (Kallio 2005, 349, 351, 389.)

Lahden tekninen virasto suunnitteli ja suoritti entisen koulurakennuksen muutostyöt kirjastoksi. Suunnittelijana toimi kaupungin virka-arkitehti Jouko Mattila, ja työmaasta vastasi rakennusmestari Jari Jaakkola. Niukalla 120 000 markan korjausbudjetilla rakennukseen päivitettiin myös esteetön wc. Muutostöissä päänvaivaa aiheutti kuitenkin eniten se, kestäisivätkö lautarakenteisen entisen koulun lattiat kirjastoon sijoitettavien 30 000 teoksen painon. Tilat valmistuivat lokakuussa 1994. (ESS 14.10.1994.)

Kuva 20 (seuraavalla sivulla): Asemapiirustus 1994. 1:500.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Rakennusvalvonnan arkisto.

KARTTA

1:500

Rakennusluvan hakemista varten

Kaupunginosa
LAUNE (24)

Kortteli
1232

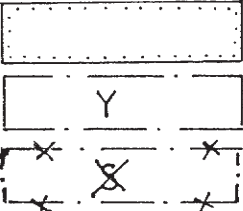
Tontti
13

Jäljennetty Lahden kaupungin kantakartasta
19.5.1994

VOIMASSA OLEVAT, TONTTIA KOSKEVAT ASEMAKAAVAMÄÄRÄYKSET

Vahvistettu:

20.8.1947



Yleisen rkaennuksen tontti.

Yleisen rakennuksen likimääräinen rakennusala.

Poistettava asemakaavamääräysraja ja merkintä.

RAKENNUSVALVONTAVIRASTON

vahvistama 24.8.1994

Lupatunnus 401

Lahti 29.8.1994

Lahti 29.8.1994

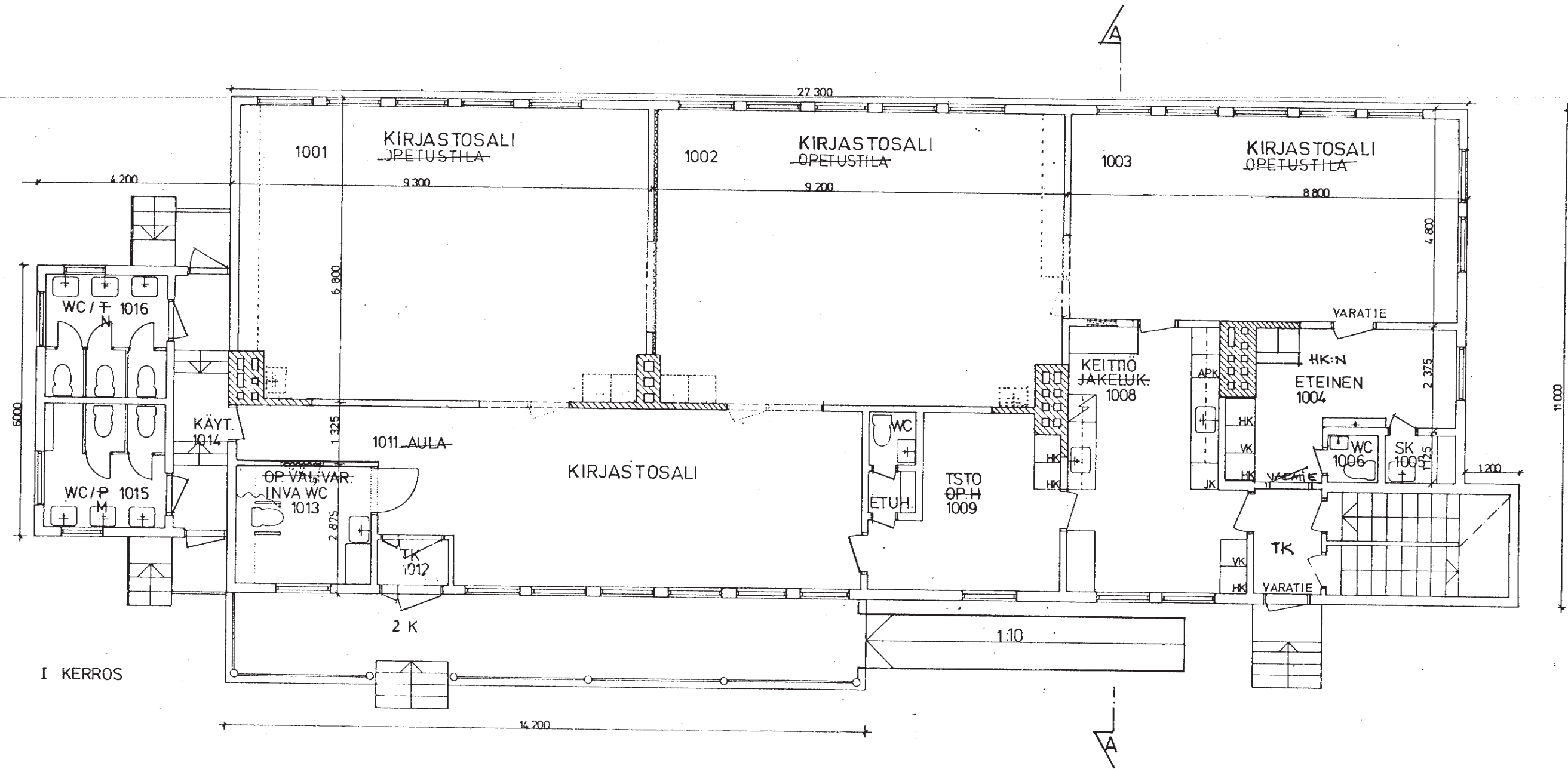
Leena Hynynen
Rakennusluva-arkkitehti



RAKENNUSLAUTAKUNTA
ARKISTO

K.osa Laune (24)	Kortteli/Tila 1232	Tontti/Rn:o 13	Viranomaisten merkintöjä
Rakennustoimenpide Muutos	Piirustuslaji Pääpiirustus	Juoks.n:o	
Rakennuskohteen nimi ja osoite LAUNEEN SIVUKIRJASTO ENT. LÄHTEN KOULU LÄHTENKATU 19	Piirustuksen sisältö ASEMAPIIRROS	Mittakaavat 1:500	
LAHDEN TEKNINEN VIRASTO Vesijärvenkatu 11 PL 126 15141 LAHTI Puhelin 918-81411 Telefax 8142552 Kaupunginarkkitehti Suunn. 20/5 1994	Suunn.ala ARK	Koht./piir.n:o 31003 / 101	Muutos
	Piirt.	Hyv.	

Kuva 21: Pohjapiirustus 1994. 1:100.
Kuvälähde: Lahden kaupunki, Rakennusvalvonnan arkisto.



RAKENNUSVALVONTAVIRASTON
vahvistama 24.8.1994
Lupatunnus 485-94
Lahti 29.8.1994
Leena Hymy
Rakennustapa-arkkitehti

RAKENNUSLAUTAKUNTA
ARKISTO

K.O.SA Laune (24) - 1232	KORTTELI/TILA 13	TONTTI/RNo 13	RAKENNUSLUVAN TUNNUS
RAKENNUSLOMENPIDE Muutos	PIIRUSTUSLAJI Pääpiirustus	JUOKS.No	
RAKENNUSKOHTIEN NIMI JA OSIO LAUNEEN SIVUKIRJASTO ENT. LAHTEN KOULU LÄHTENKATU 19	PIIRUSTUKSEN SISÄLTÖ 1. KRS	MITTAKAAVAT 1:100	
LAHDEN TEKNINEN VIRASTO Vesijärvenkatu 11 PL 126 Puhelin 918-81411 Suunnittelija Hyv. Piiri	LAHDEN TEKNINEN VIRASTO Vesijärvenkatu 11 PL 126 Puhelin 918-81411 Telefax 8142552 Suunnittelija Hyv. Piiri	SUUN-ALA TYÖ No PIIR.No MUUTOS ARK 31003 / 103	PAIVAYS YHT.HENK. 10.5.1994

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Rakennusvalvonnan arkisto.

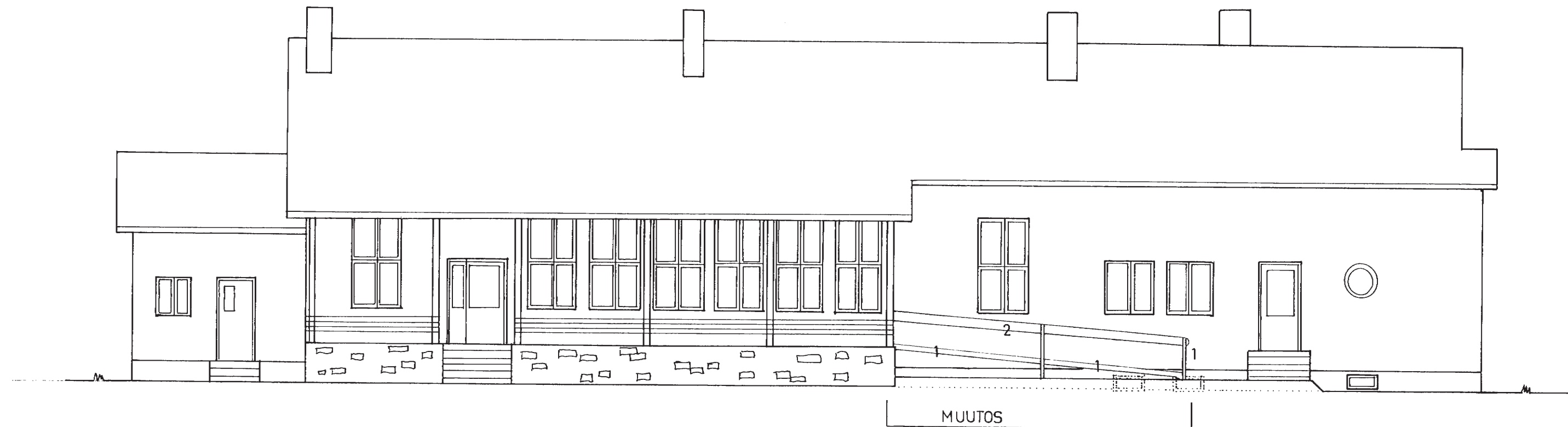
vahvistama 6. 7 1994

399 §

Lupatunnus 415-94

Lahti 11.7.1994

Timo Kallio
Timo Kallio
Kokkila, 19.10.2010

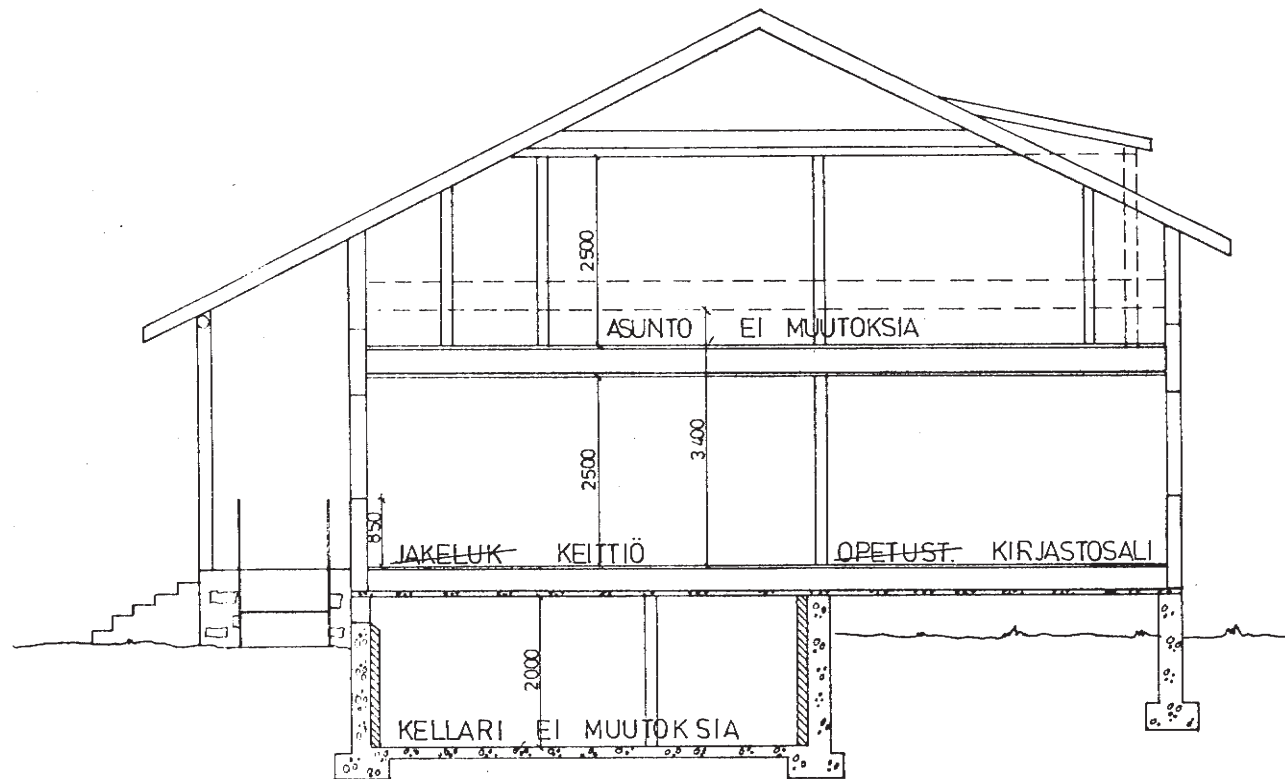


HAKEINUSLAUTAKSEN
ARKISTO

K.OSA Laune (24)	KORTTELI/TKA 1232	LONTU/RNO 13	RAKENNUSLUVAN TUNNUS	
RAKENNUSTOKENNÄPIDE Muutos	RAKENNUSKOHTIEN NIMI JA OSOITE LAUNEEN SIVUKIRJASTO ENT. LÄHTEN KOULU LÄHTENKATU 19		PIIRUSTUSLAJI Pääpiirustus	JUOKS No 4(4)
			PIIRUSTUKSEN SISÄLTÖ JULKISIVU LÄNTEEN	MITTAKAAVAT 1:100
 LAHDEN TEKNINEN VIRASTO Vesijärvenkatu 11 PL 126 15141 Lahti Puhelin 918-21411 Telefax 8142552 Suunnittelija Hyyri Pertti	SUUNNITTELAJA ARK 31003/105 PÄIVÄYS 20.5.1994	TYÖ N:o PIIR N:o MUUTOS		

Kuva 23: Poikkileikkaus 1994. 1:100 (kuvaa rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Rakennusvalvonnan arkisto.



K.O.SA	KORTTELI/IIJA
Laune (24)	1232
RAKENNUSOIMENPIDE	
Muutos	
RAKENNUSKOHTIEN NIMI JA OSOITE	
LAUNEEN SIVUKIRJ	
ENT. LÄHTEN KOU	
LÄHTENKATU 19	
	LAHDEN TEKNINEN KAUPUNKI

3.3.4 Viimeisimmät muutokset



Viimeisimmät muutokset rakennuksessa liittyvät kirjastotoiminnan muuttuneisiin tilatarpeisiin. Vuonna 1998 pihan puoleiselta sivulta poistettiin yksi toimistohuone aputiloineen, jolloin aulaa/kirjastosalia saatiin laajennettua pituussuunnassa. Samalla kirjastosaleihin lisättiin kaarevat asiakaspalvelutiskit lainausta ja palautusta varten. Keittiöstä muokattiin henkilökunnan taukotila.

Kuva 24: Länsijulkisivu ja näkymää sisäpihan puolelta 1999 kuvattuna. Kuvajaaja Tapio Ruokoranta.

Kuvalähde: Lahden museoiden kuva-arkisto.

KARTTA

1:500

Rakennusluvan hakemista varten

Kaupunginosa
LAUNE (24)

Kortteli
1232

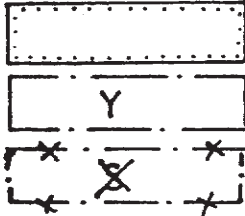
Tontti
13

Jäljennetty Lahden kaupungin kantakartasta
19.5.1994

VOIMASSA OLEVAT, TONTTIA KOSKEVAT ASEMAKAAVAMÄÄRÄYKSET

Vahvistettu:

20.8.1947



Yleisen rakennuksen tontti.

Yleisen rakennuksen likimääräinen rakennusala.

Poistettava asemakaavamääräysraja ja merkintä.



Kuva 25: Asemapiirustus 1998. 1:500.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Rakennusvalvonnan arkisto.

RAKENNUSVALVONTAVIRASTON

vahvistama 4.12.1998

848 §

Lupatunnus 917-98

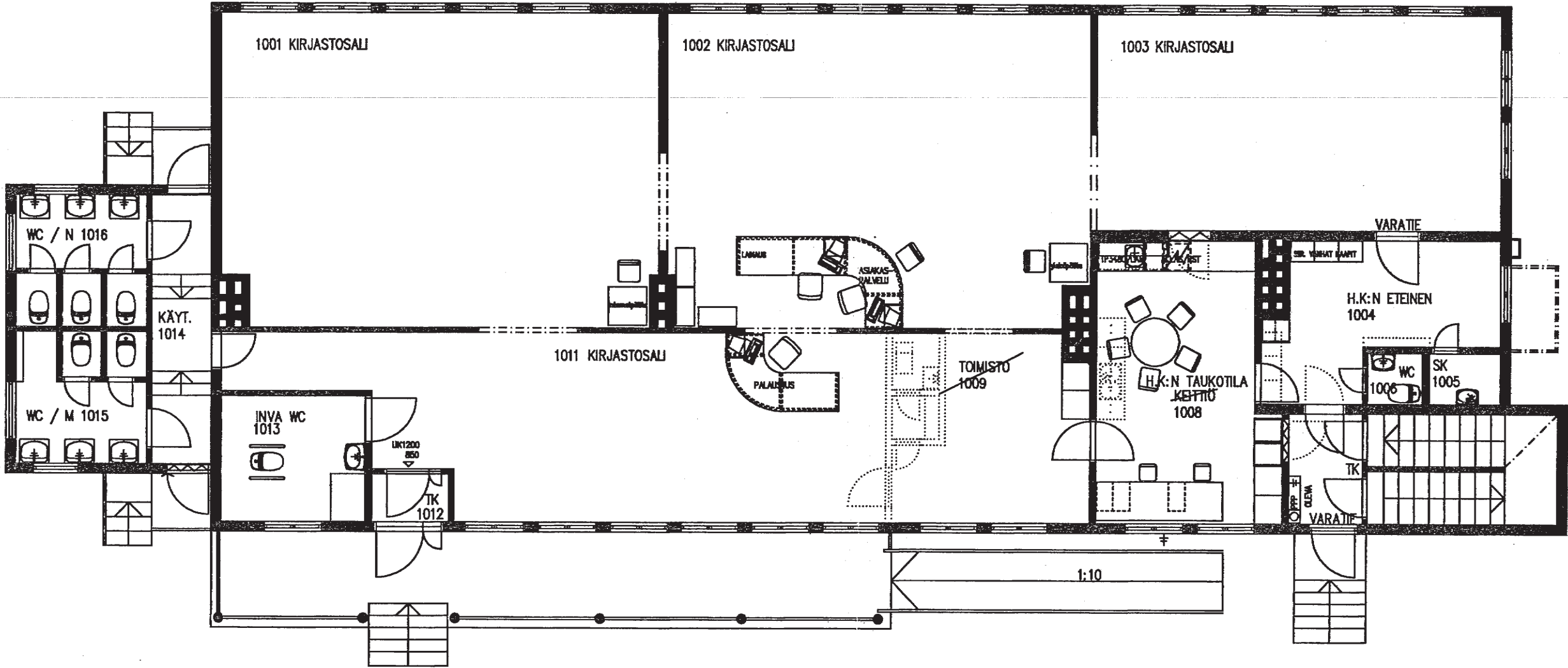
Lahti 7.12.1998

Leena Hynynen
Leena Hynynen
Rakennuslupa-arkkitehti

K.osa Laune(24) 1232	Kortteli/Tila 1232	Tontti/Rn:o 13	Viranomaisten merkintä
Rakennustoimenpide Muutos	Piirustuslaji Pääpiirustus	Juoks.n:o 1(2)	
Rakennuskohteen nimi ja osoite LAUNEEN KIRJASTO	Piirustuksen sisältö ASEMAPIIRROS	Mittakaavat 1:500	
AURAKATU 11			
 LAHDEN TEKNINEN VIRASTO Vesijärvenkatu 11 PL 126 15141 LAHTI Puhelin 814111 Telefax 8142552 Kaupunginarkkitehti			Suunn.ala ARK
Suunn. 08/10/1998 <i>Arja Mäkelä</i>			Koht./piir.n:o 34014 / 101
Piirt. Hyv.			Muutos

Kuva 26: Pohjapiirustus 1998: sisäisiä muutoksia kaakkoiskulmaan. 1:100.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Rakennusvalvonnan arkisto.



RAKENNUSVALVONTAVIRASTON

vahvistama 4.12.1998

848 \$

Lupatunnus 917-98

Lahti 7.12.1998

Leena Hynynen
Leena Hynynen
Rakennuslupa-arkkitehti

K.O.SA LAUNE	KORTTELI/TILA 1232	TONTTI/RNo 13	RAKENNUSLUVAN TUNNUS	
RAKENNUSLOMENPIDE MUUTOSTYÖ			PIIRUSTUSLAI PÄÄPIIRUSTUS	JUOKS.No 2 (2)
RAKENNUSKOHTIEN NIMI JA OSOITE LAUNEEN KIRJASTO AURAKATU 11 LAHTI			PIIRUSTUKSEN SISÄLTÖ ENSIMMÄINEN KERROS POHJAPIIRUSTUS	MITTAKAAVAT 1 / 100
 LAHDEN TEKNINEN VIRASTO Vesijärvenkatu 11 PL 126 15141 Lahti Puhelin 03-814111 Fax 03-8142552 Suunnittelija <i>[Signature]</i> Hyv. Pääst.			SUUNN.ALA ARK	TYÖ No 34014
			PIIR.No 103	MUUTOS
PÄIVÄYS 27.11.1998			YHT.HENK. ANJA KOVAMÄKI	03-8142547

An aerial photograph of a residential area. In the center, a large, long, white building with a dark roof is situated on a paved lot. To the left of this building is a large green field. Surrounding the central building are various other houses and buildings, some with red roofs, and many trees with green foliage. A road runs along the right side of the image.

3.3.5 Kuvia nykytilanteesta

Kuva 27: Ilmakuva kohderakennuksesta 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren

Kuva 28: Rakennuksen pohjoispääty, jossa sijaitsevat wc-tilat. Wc-siiven yllä pilkottaa 40-luvun rakennuksille tyypillinen, kapea ja yksiruutuinen ullakkoikkuna. Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren





Kuva 29: Rakennuksen pääjulkisivua Lähteenkadulle ja Aurakadulle päin. Alkuperäisen ruokailusalin osalle on sommiteltu pienemmät ikkunat, luokkahuoneisiin taas arkkitehti Kolsille tyypillisemmät, suuret ruutuikkunat. Kirjasto-valomainos on alkuperäisen Launeen kirjaston peruja. Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren



Kuva 30: Rakennuksen länsijulkisivussa nähtävillä 1940-luvun ja Kolsin arkkitehtuuria kauneimmillaan: luonnonpuupilarit ja detaljit, liuskekivet ja eteisaulan kookas ikkunasommitelma. Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaaja Pasi Widgren.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren



*Kuva 31: Rakennuksen eteläpääty, johon asuintilat on keskitetty eri kerroksiin.
Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.*

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren



*Kuva 32: Pääsisäänkäynti pihan puolella.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*



*Kuva 33: Sisäänkäyntikatoksen liuskekivipintaa.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaja Heidi Kontulainen.*



*Kuva 34: Liuskekiviä käytetty myös rapatun sokkelin koristeena.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaja Heidi Kontulainen.*



Kuva 35: Kirjastosalin tunnelmaa entisessä koulun eteisaulassa.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.



Kuva 36: Kirjastosalin kalustusta rakennuksen itäseinustalla.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.



*Kuva 37: WC-tilojen pintamateriaaleja ja kalustusta.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*



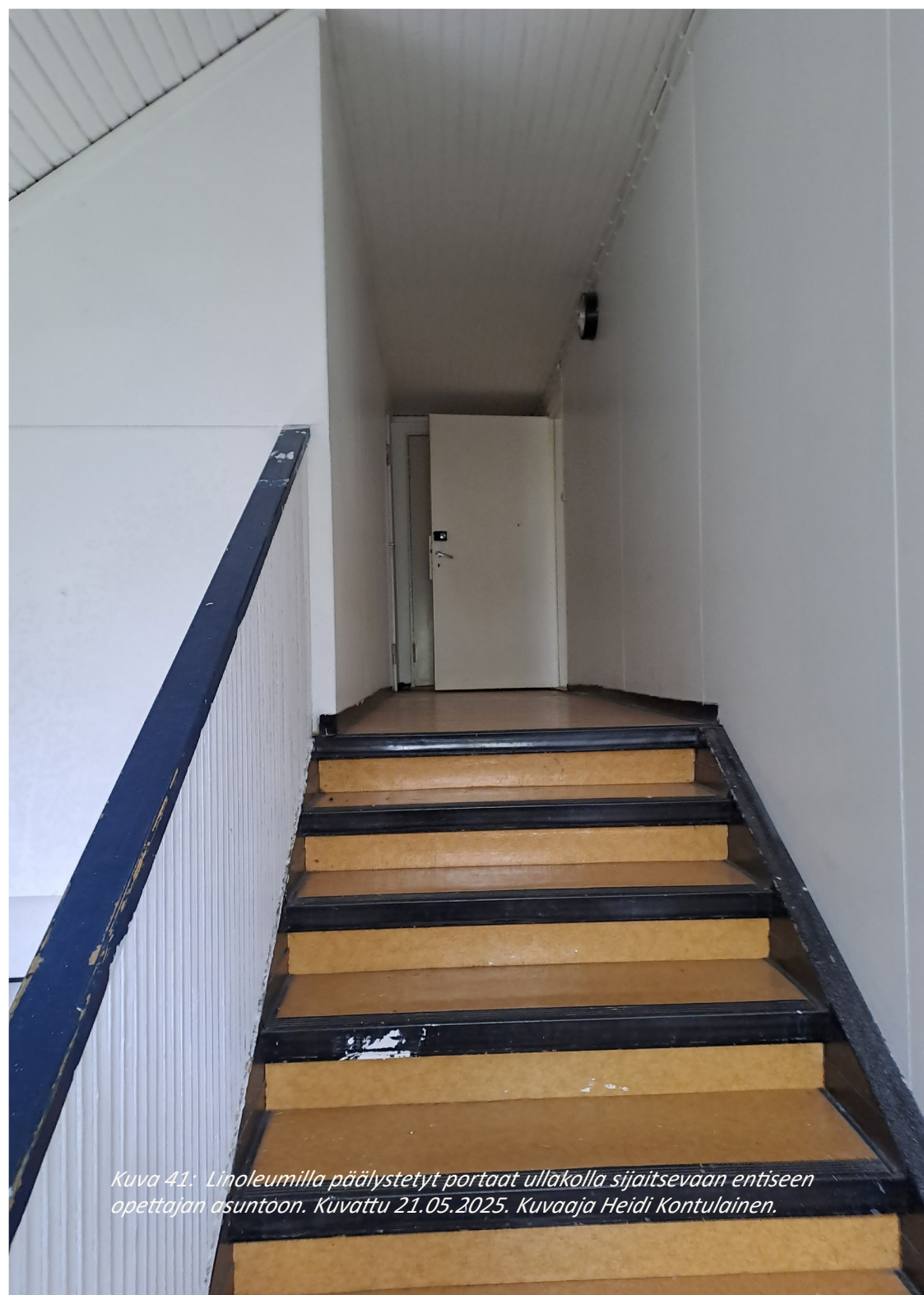
*Kuva 38: Toimistotilojen kalustusta rakennuksen länsisivulla.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*



*Kuva 39: Kellarin pesutila.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*



*Kuva 40: Kellarin teknisiä tiloja.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*



Kuva 41: Linoleumilla päällystetyt portaat ullakolla sijaitsevaan entiseen opettajan asuntoon. Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.



Kuva 42: Kattolyhty tuo ylävaloa asunnon keittiöön. Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.



*Kuva 43: Asunnon kaksi asuinhuonetta. Asunnon tilaohjelma on pitkälti alkuperäinen, mutta pintoja on päivitetty.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*

4 Arkkitehtuuri ja rakenteet

4.1 1940-luvun tyyli ja tilaohjelma

Kohderakennus on hyvin tyypillinen 40-luvun rakennus: kompakti, kaunis ja käytännöllinen. Pienimittakaavainen puurakennus on tarpeesta syntynyt ja ajan tyyliin väriykseltään hillityn vaalea. Kohteen perinteistä sopusuhtaista ulkomuotoa ryhdittävät viimeisestä puhtaan käsityöläistaidon vuosikymmenestä kielivät harkitut yksityiskohdat, sekä luonnosta ammentava estetiikka. Esimerkiksi monimuotoiset ovenkahvat ja sisäänkäyntikatoksen kuorituista runkopuista tehdyt pilarit muistuttavat rakentajien kädentaidoista ja luonnon estetiikan arvostuksesta. Myös rapattuun sokkeliin sommitellut yksittäiset liuskekilvillat ovat ajanmukaista tyyliä, sekä tekijän uniikkia kädenjälkeä.

Nykyinen vaaleankeltainen ulkoseinäväri on, jollei alkuperäinen, niin ainakin lähellä sitä: Vaalean klassismin ja niukan funktionalismin vaikutteet elivät vahvana vielä 1940-luvulla, ja myös sotavuodet ja niitä seurannut pula-aika kannustivat pigmenttien säästeliääseen käyttöön sekä yleisesti niukkaan väripalettiin. Yleensä suosittiin vaaleita mutta murrettuja, maapigmentteihin pohjautuvia sävyjä. Keltaiset, punaiset ja ruskeat valkoisella ja harmaalla taitettuna olivat yleisimpiä ulkovärejä. Listoituksissa ja pielilaudoissa käytetty väri oli puhdas valkoinen tai harmaalla taitettu valkoinen. (Kaila, Pietarila, Tomminen 1987, 55-56.)

Kohderakennuksen julkisivuissa käytetty pystyrimalaudoitus tai ”peiterimavuoraus” on leimallinen 40-luvun ratkaisu sekin: malli oli jo vuosikymmenen alussa julkaistuissa maatalousministeriön tyyppipiirustuksissa suositeltu ulkovuorausmalli. Pystyrimoitus oli myös

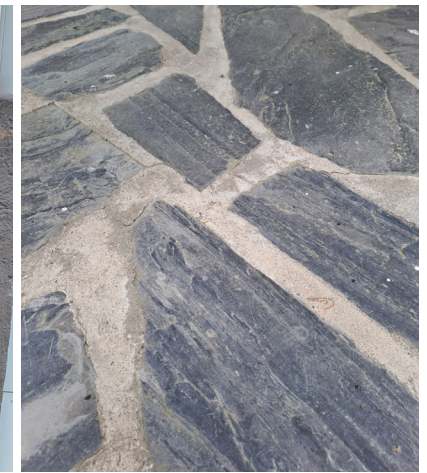
yksi ensimmäisissä vuonna 1943 julkaistuissa rakennustietokorteissa suositelluista, maaseudulle soveltuvista julkisivuratkaisuista. (Kaila, Pietarila, Tomminen 1987, 41.)

Rakennuksen suurelta osin hyvinkin alkuperäisessä muodossaan säilyneet sisätilaratkaisut kertovat aikansa ilmiöistä. Luokkahuoneet olivat tasakokoisia ja selkeitä, sillä opetuskin oli Lähteen koulun perustamisaikana vielä hyvin strukturoitua ja opettajajohtoista, perinteistä omalta paikalta yksilönä suoritettavaa koulunkäyntiä. Esimerkiksi ryhmätyöt, valinnaisaineet, erikoisluokat, sekä kirjasto/lukusalit olivat vasta 1960-luvun ilmiöitä, jonka vuoksi 60-luvun kouluissa nähdäänkin tällaisiin vanhempiin kansakouluihin verrattuna hyvin erilaista arkkitehtuuria ja tilaratkaisuja (Niskanen 1998, 20). Varsinkin kansakoululaitoksen ja Lähteen koulun alkuaikoina uusi opetussuunnitelma korosti käytännöllisyyttä, sekä kansallisen identiteetin vahvistamista: esimerkiksi äidinkielen ja historian opetuksessa haluttiin nojata juuri suomalaiseen kulttuuriin, sekä rauhaa ja rakentavaa yhteiskuntakehitystä painottavaan ohjelmaan. (Kallio 2005, 114.)

Kaksikerroksisessa Lähteen koulun rakennuksessa sijaitsi alakerran luokkatilojen lisäksi myös pieni asuinhuoneisto ylemmässä kerroksessa. Todennäköisesti tämä on alkujaan tarkoitettu opettajan työsuhteasunnoksi, sillä ajan tapa oli tarjota opettajalle asuinkortteeri koulutalosta: vastaavaa järjestelyä käytettiin mm. Lahden kylän koulussa, joka toimi vuosisadan vaihteen molemmin puolin Hollolankatu 9:ssä (Niskanen 2017).

Rakennusaikaan liittyy myös pohjakerroksen valoisa eteissali, ja sen jatkona alun perin sijainnut jakelukeittiö; Ilmainen kouluruoka oli koulun perustamisen aikaan varsin uusi etuisuus oppilaille, eikä koulun tilaohjelmaan välttämättä ennen 40-lukua kuulunut ruokailuun liittyviä erityisiä tiloja, vaan eväitä syötiin esim. veistoluokan suurten höyläpenkkien ääressä. Ilmaista apetta oli tarjoiltu kaikille Lahden kansakoululaisille vasta 1.3.1944 lähtien, kun sota-aikana oltiin huomattu lasten aterioinnin jäävän puutteelliseksi ja epäsäännölliseksi ilman koulussa jaettua ruokaa (Kallio 2005, 92). Kaikille kaupungin oppivelvollisille ilmainen kouluruoka säädettiin kuuluvan vuonna 1948. Alun perin ateriat valmistettiin jokaisen koulun omassa ”keittolassa”, mutta vuodesta 1952 lahtelaisten oppilaiden ruoat alettiin tuottaa pääasiassa kaupungin keskuskeittiössä tai ammattikoulun keittiössä, joista se siirrettiin koulujen jakelukeittiöihin. Varsinkin sodan jälkeisinä pulavuosina kouluruoka oli paljon nykyistä arkisempaa. Esim. Kouluhallituksen 1949 julkaisema kuuden viikon esimerkkiruokalista sisälsi pääasiassa soseita, muhennoksia, vellejä, keittoja ja laatikkoruokia. (Kallio 2005, 119.)

Kuvat 44-49: 1940-luvun tyylin mukaista detajiiikkaa rakennuksessa. Alhaalla oikealla kuvaan saatu myös ullakolta löytyneitä alkuperäisen tiilikattopinnan punaisia tiiliä. Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.



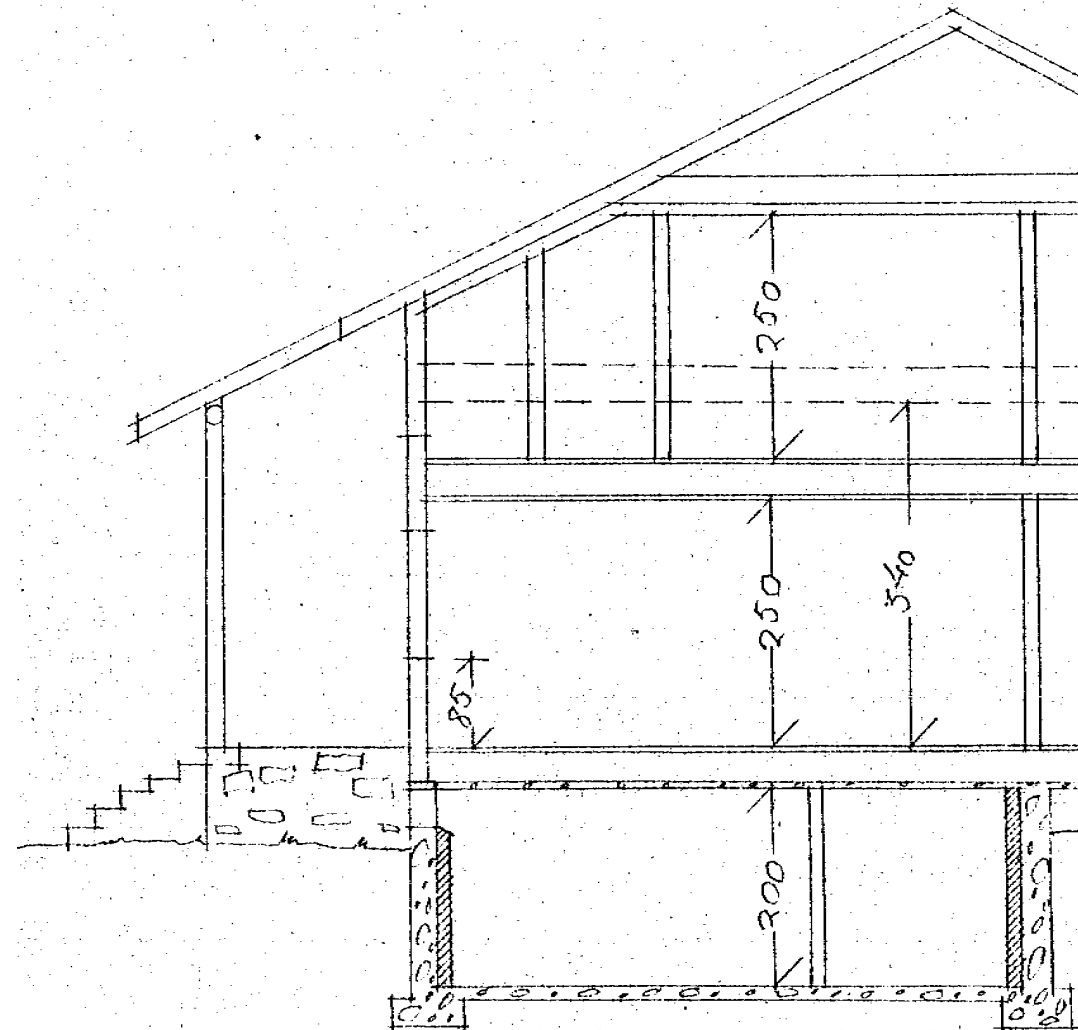
4.2 Rakennerratkaisut

Lähteen koulu rakentuu hyvin perinteisten rakennerratkaisujen varaan: Symmetrinen harjakatto puisten kattoristikoiden varassa, hengittävät purueristeiset rankarakenteiset seinät, sekä paikallavalettu betonisokkeli. 2-kerroksisessa rakennuksessa on vain osittainen kellari: Alapohjana on eteläpäädyn kellarin osalla ja pohjoispäädyn wc-siivessä maanvarainen betonilaatta, muuten alapohjana on puurakenteinen tuulettuva alapohjarakenne (Ramboll 2018). Rakennus on ajan tapaan täysin paikalla tehty, ja todennäköisesti ainakin suurimmaksi osaksi hartiavoimin pystytetty. Mitallistetun, muotoonsahatun puutavaran sijaan monin paikoin on käytetty kuorittua rankaa ja pyöreää tukkipuuta.

Rakenteet ovat säilyneet suurimmaksi osaksi alkuperäisinä. Suurimmat muutokset on tehty kattopinnoilla: 1987 katto remontissa (todennäköisesti alkuperäinen) punainen tiilikate on vaihdettu ruskeaan peltikatteeseen. Paikallakäynnin perusteella samassa yhteydessä olisi myös ummistettu kattopinnalta vanhoja savunpoistoluukkuja.

Kuva 50: Ote rakenneleikkauksesta vuoden 1947 pääpiirustuksista (kuva rajattu).

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Tilakeskuksen arkisto.



Leikkaus A-B



*Kuvat 51-52: Rakennekuvista poiketen ullakolla näkyvä paikalla tehty kattoristikkorakenne ei ole aivan tavanomainen. Rakennuksen kummallekin pitkälle sivulle muodostuu oma pienempien kattotuolien harjalinjansa, ja välipohjassa kulkevat kantavat palkit on ripustettu ristikon harjakohdista metallisin läpivetotapein.
Kuvattu 21.05.2025. Kuvaaja Heidi Kontulainen.*

4.3 Säilyneisyyden arviointi

Entinen pikkuinen koulurakennus on kauniisti ikääntynyt ja hyvin säilynyt. Kohde on suurimmaksi osaksi alkuperäisenä, tai lähes alkuperäisenä säilynyt: massoittelu, ikkunajako, pääsisäänkäynti, ulkovuoraus ja rungon rakenteet ovat yhä kuin Irma Kolsin kynästä aikanaan 40-luvun lopulla. Sisäisiä muutoksia on tehty muutamaan otteeseen, mutta alkuperäinen koulun huonejako on yhä erotettavissa ikään kuin rakennusta rytmittävänä rankana. 40-lukulainen pikku koulu on välttynyt kaikilta 1970-80-luvun nopean rakentamisen kauden nurjilta puolilta, kuten alati pahenevilta homeongelmilta tai alkuperäistä kokonaisuutta riitauttavilta lisäsiiviltä (Kallio 2005, 297.)

Erityisen hyvin on säilynyt rakennuksen ulkohahmo ja julkisivun puuvuoraus. Sisäänkäyntikatos tukkipuudetaljein sekä suuri, isojen ikkunoiden ansiosta luonnonvalossa kylpevä aulatila ovat myös varsin alkuperäisiä, sekä erityisen ansioituneesti suunniteltuja ja toteutettuja osia rakennuksesta.

Kuva 53: Alkuperäinen peiterimalaudoitus on erityisen hyvin säilynyt osa rakennusta. Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren



5 Yhteenveto ja aikajana

Lähteen koulu oli suunniteltu tilapäiseksi rakennukseksi, mutta aikansa vaatimattomat rakenteet ja materiaalit ovat pitäneet pintansa jo lähes 80 vuotta. Rakennus on täynnä suunnittelijansa Irma Kolsin arkkitehtuurille tyypillisiä piirteitä, kuten isoja ikkunoita ja kekseliästä materiaalinkäyttöä. Irma Kolsi oli merkittävä arkkitehti niin Lahden kuin Suomenkin mittakaavassa, ja hän on suunnitellut monet Lahteen sotienjälkeisellä kaudella rakentuneista kouluista.

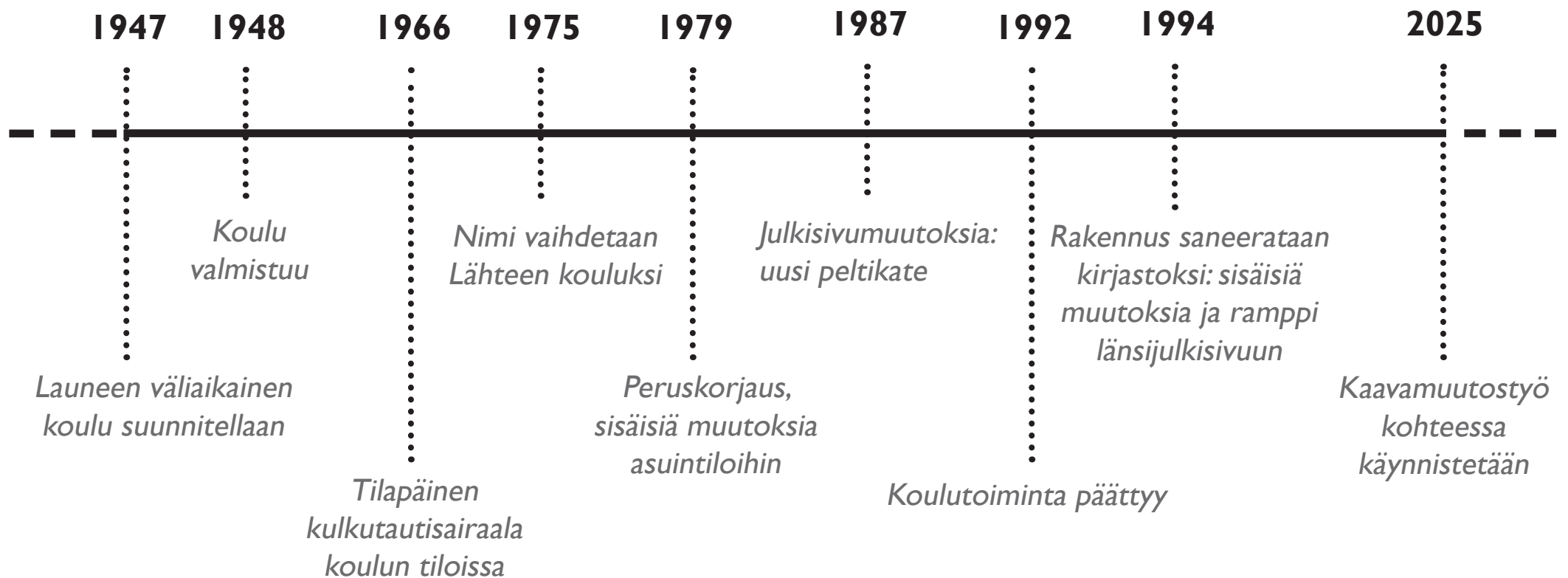
Kohderakennus on palvellut vain vähäisin muutoksin päivitetynä sujuvasti eri käyttötarkoituksissa. Aurakadun pääteenä oleva rakennus on pitänyt sisällään niin koulun, kulkutautisairaalan kuin kirjastonkin. Kohde on nykytilanteessa vielä aktiivisessa kirjastokäytössä, ja pääosin hyvässä kunnossa. Hengittävällä rakenteella, perinteisin menetelmin ja käsityötaidolla toteutettu rakennus on kestänyt hyvin aikaa ja vaatinut vain verrattain vähän korjauksia elinkaarensa aikana.

40-luvun vaatimaton mutta huoliteltu, luonnonläheinen estetiikka puhuttelee yhä tänäkin päivänä, ja sopusuhtaista pientä rakennusta käsityöläisyksityiskohdin on helppo kehua kauniiksi myös nykystandardien valossa. Rakennus on monilta osin alkuperäinen, tai pitkälti alkuperäisen kaltainen: ulkohahmo, ikkuna-aukotus, julkisivujen vaaleansävyinen peiterimalaudoitus ja liuskekivin koristellut sokkelipinnat ovat kaikki alkuperäisiä. Alkuperäinen huonejako on vielä nähtävissä, joskaan ei kokonaan säilynyt. Valitettavasti rakennusaikansa uutuuteen, kouluruokailuun, liittyvä ruokalusali ja jakelukeittiö eivät ole säilyneet tunnistettavassa muodossa. Ajankuvaan liittynyt opettajan virka-asunto ullakkokerroksen eteläpäädyssä on kuitenkin yhä jäljellä, ja huonejakokin on asunnossa suurimmaksi osaksi alkuperäisen kaltainen.

Kohderakennuksen arvokkaimmiksi osatekijöiksi lukeutuvat alkuperäisenä säilynyt massoittelu ja aukotus, sekä alkuperäinen peiterimalaudoitus liuskekivisokkeleineen. Niinikään ansioituneimpia osia rakennuksesta ovat kaunis sisäänkäyntikatos tukkipuudetaljeineen, ja sisäiloista varsin alkuperäisenä säilynyt suuri eteisaula.



Kuva 54: Kohderakennus on sekä kouluna että kirjastona palvellessaan ollut rakastettu osa paikallista yhteisöä. Launeen kirjasto, Kulttuurikimara-tapahtuma, 1.9.2018, kuvaaja Marjo Liukkonen.
Kuvälähde: Lahden museoiden arkisto.





Kuva 55: Entisen opettajan asunnon seinällä kehystettynä löytynyt sisäkuva koulun toimintavuosilta.
Kuvaaja ja ajankohta tuntematon.

6 Lähteet

Kirjalliset lähteet:

Kallio, Reino 2005. ”Lahden kansa- ja oppikoulut 1870–1975”. Lahden kulttuurilaitosten historia 1. Koululaitos, kirjasto liikunta. Lahden historia 4:1. Toim. Päivi Siikaniemi ja Ulla Palmgren. Lahti.

Digitaaliset lähteet:

Niskanen, Riitta. 2017. Lahden kylän koulu - koulupojista taiteilijoihin. Maakunnan mainiot, Lahden museoiden blogi. Julkaistu 05.05.2017. URL: <https://lahdenmuseot.blogspot.com/2017/05/lahden-kylan-koulu-koulupojista.html> (viitattu 30.7.2025)

Niskanen, Riitta. 2020. Kasvun aika - lahtelaista kouluhistoriaa. Maakunnan mainiot, Lahden museoiden blogi. Julkaistu 08.04.2020. URL: <https://lahdenmuseot.blogspot.com/2020/04/kasvun-aika-lahtelaista-kouluhistoriaa.html> (viitattu 21.7.2025)

Etelä-Suomen Sanomat. Anne Honkanen, ”Lahden vanhalla linja-autoasemalla avautuu uusi ravintola”. ESS 17.9.2019. URL: <https://www.ess.fi/paikalliset/37804> (viitattu 01.08.2025)

Etelä-Suomen Sanomat. Mirja Korkeamäki, ”Irma Kolsi -uuttera suunnittelija ja herkkä taiteilija”. ESS 21.3.2005. URL: <https://www.ess.fi/paikalliset/709630> (viitattu 24.07.2025)

Etelä-Suomen Sanomat. Vili Uusikallio, ”Loppu vuosikymmenen homesekoilulle - näin Launeen koulun surkea korjaustarina eteni”. ESS 5.12.2015 URL: <https://www.ess.fi/paikalliset/258062> (viitattu 01.08.2025)

Hämewiki. Kaarlo Könösen henkilöesittely. URL: https://www.hamewiki.fi/Kaarlo_K%C3%B6n%C3%B6nen (viitattu 21.07.2025)

Jetsonen, Sirkkaliisa. 2020. Kyläkouluista lähiökouluihin 1945–1960. Koulurakennus.fi-tietopankki.
URL: <https://www.koulurakennus.fi/1950-luvun-koulu/arkkitehtuuri> (viitattu 24.7.2025)

Lahden museot. Maakunnan mainiot-blogi. Riitta Niskanen: Kasvun aika - lahtelaista kouluhistoria. Julkaistu 08.04.2020.
URL: Kasvun aika - lahtelaista kouluhistoriaa (viitattu 24.07.2025)

Wikipedia. Kaarlo Könösen henkilöesittely. URL: https://fi.wikipedia.org/wiki/Kaarlo_K%C3%B6n%C3%B6nen (viitattu 04.08.2025)

*Kuva 56, takakansi: Rakennuksen länsijulkisivun pyöreä ikkuna.
Kuvattu 16.05.2025. Kuvaaja Pasi Widgren.*

Kuvalähde: Lahden kaupunki, Pasi Widgren

Launeen kirjasto, Aurakatu 11 - rakennushistoriaselvitys 2025

